

Sustav pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela

Fiuri, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:655692>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**



Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Nikolina Fiuri

SUSTAV POMOĆI I PODRŠKE ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022 godina.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diplomski studij Socijalne politike

Nikolina Fiuri

SUSTAV POMOĆI I PODRŠKE ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA

DIPLOMSKI RAD

doc. dr. sc. Reana Bezić

Zagreb, 2022 godina.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Viktimologija	2
2.1. <i>Pojam žrtve (oštećenika)</i>	2
2.2. <i>Uloga i rizik žrtve</i>	3
3. Razvoj položaja žrtve u hrvatskom kaznenopravnom sustavu	3
3.1. <i>Povijesni razvoj položaja žrtve u Hrvatskoj</i>	4
3.2. <i>Vodeća uloga EU-a u izgradnji kaznenopravnog sustava usmjerenih poboljšavanju položaja žrtve</i>	7
4. Zakonodavni okvir zaštite žrtava u kaznenom postupku	8
4.1. <i>Primjena Direktive 2012/29/EU u kaznenopravni sustav RH</i>	12
4.2. <i>Transponiranje odredbi Direktive u hrvatski pravni sustav-opća, posebna i pojedinačna prava</i>	13
4.2.1. <i>Opća prava žrtve</i>	13
4.2.2. <i>Posebna prava žrtve</i>	16
4.2.3. <i>Pojedinačna procjena žrtve</i>	18
5. Žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode	19
5.1. <i>Pojam i posljedice seksualnog nasilja</i>	20
5.2. <i>Novi položaj žrtava seksualnih delikta</i>	21
6. Sustav pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela	23
6.1. <i>Organizacije civilnog društva u pružanju podrške i pomoći žrtvama i svjedocima kaznenih djela</i>	25
6.2. <i>Besplatna pravna pomoć žrtvama kaznenih djela</i>	30
6.3. <i>Kako Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima zadovoljavaju njihove potrebe</i>	32
6.4. <i>Rezultati istraživanja o postojanju podrške žrtvama kaznenih djela u Hrvatskoj</i> .	33
7. Zaključak	39
8. Literatura	44

Sustav pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela

Sažetak

Položaj žrtve u kaznenopravnom postupku tijekom godina sve više jača i ima veći utjecaj na rješavanje kaznenih postupaka koji su orijentirani na žrtvu i u kojima se osobito vodi računa o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Smatra se da je položaj žrtve mnogo povoljniji u usporedbi s ostalim poredbenopravnim zakonodavstvima jer je svakom izmjenom zakona došlo do proširenja prava žrtve. Direktiva 2012/29/EU kao vrlo važan dokument teži osigurati da se prema žrtvama postupa s dostojanstvom i poštovanjem, uz adekvatno prepoznavanje potreba ranjivih skupina žrtava poput djece, žrtava seksualnog nasilja te utvrđuje minimalna pravila, koja države članice mogu proširiti kako bi pružile višu razinu zaštite. Uklapanjem spolnog odnošaja bez pristanka u kazneno djelo silovanja neće se riješiti problem pogrešnih kvalifikacija uočen u praksi niti će doći do strožeg kažnjavanja jer je i dalje moguće izreći uvjetnu osudu. Zbog toga se korisnijim smatra educirati državne odvjetnike i osigurati kontrolu uspješnosti kvalitete riješenih predmeta. Hrvatska je razvila mješoviti institucionalni model podrške žrtvama koji uključuje državu (Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima) i nevladine udruge (organizacije). Organizacije pružaju širi opseg pomoći (stručnu psihološku i pravnu) i podrške za razliku od Odjela u županijama koji pružaju isključivo emotivnu i praktičnu podršku. Nedostaje više razumijevanja i priznavanja važnosti, uloge rada OCD-a te unaprjeđenja suradnje i umrežavanja svih ključnih aktera u pružanju što kvalitetnije pomoći i podrške žrtvama i suzbijanju nasilja općenito. Nepostojanje organizacija civilnog društva koje pružaju podršku žrtvama kaznenih djela u svim dijelovima RH ili pak neznanje o organizacijama koje u okviru svojih djelatnosti pružaju takve usluge ukazuje na nedovoljnu pokrivenost organizacijama civilnog društva koja će pružiti potrebnu podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela.

Ključne riječi: Direktiva 2012/29/EU, organizacije civilnog društva, sustav podrške žrtava, silovanje, Odjeli

The system of assistance and support to victims of criminal offenses

Abstract:

Over the years, the position of the victim in criminal proceedings has become increasingly stronger and has a greater influence on the resolution of criminal proceedings that are victim-oriented and in which particular care is taken to protect human rights and fundamental freedoms. It is considered that the position of the victim is much more favorable compared to other comparative legislations, because with each amendment of the law, the victim's rights have been expanded. Directive 2012/29/EU, as a very important document, aims to ensure that victims are treated with dignity and respect, with adequate recognition of the needs of vulnerable groups of victims such as children or victims of sexual violence. Moreover, it establishes minimum rules, which member states can expand to provide a higher protection level. Including non-consensual sexual intercourse in the criminal offense of rape will not solve the problem of wrong qualifications observed in practice, nor will there be a harsher punishment because it is still possible to impose a suspended sentence. Therefore, it is considered more useful to educate state attorneys and ensure control of the success of the quality of resolved cases. Croatia has developed a mixed institutional model of victim support that includes the state (Victim and Witness Support Departments) and non-governmental associations (organizations). Organizations provide a wider range of help (professional psychological and legal) and support, unlike county Departments that provide only emotional and practical support. There is a lack of more understanding and recognition of the importance and role of CSOs' activity and the improvement of cooperation and networking of all key actors in providing the highest quality assistance and support to victims and suppressing violence in general. The absence of civil society organizations that provide support to victims of criminal offenses in all parts of the Republic of Croatia, or the lack of knowledge about organizations that provide such services as part of their activities, indicates insufficient coverage of civil society organizations that would provide the necessary support to victims and witnesses of criminal offenses.

Key words: Directive 2012/29/EU, civil society organizations, victim support system, rape, Departments

Izjava o izvornosti

Ja, Nikolina Fiuri pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Nikolina Fiuri

Datum: 19.9.2022.

1. Uvod

Na međunarodnoj razini posljednjih trideset godina razvija se i jača interes za žrtve kaznenog djela i njezin položaj i prava u okviru kaznenopravnog sustava. Uz nastojanje osiguranja žrtvi stvarne i odgovarajuće uloge u kaznenom postupku, ali bez negativnog utjecaja na procesni položaj i prava okrivljenika (Burić, 2011). Neki profesori prava inzistiraju na određenju kaznenih djela kao nedjela protiv javnosti, a ne pojedinaca te smatraju kako žrtve ni ne mogu imati značajniju ulogu od potencijalnog svjedoka. Upravo argument suprotan prethodnom razmišljanju govori o dugogodišnjem sudjelovanju u kaznenom postupku. Žrtve su duži vremenski period uključene u kazneni postupak nego što su marginalizirane, a s obzirom na trendove, njihov položaj sve više jača i imaju veći utjecaj na rješavanje kaznenih predmeta (O'Hara, 2005). Kaznenopravni sustav se opisivao i doživljavao kao nepoznati, birokratizirani sustav koji je prepreka poboljšavanju i napretku položaja žrtve (Bednarova, 2011). Suvremeni kazneni postupak postao je objekt komparativnog izučavanja te se javlja interes naddržavnih organizacija (Ujedinjene narode, Vijeće Europe, ali u posljednje vrijeme i na Europsku Uniju) o kaznenom postupku (Ljubanović, 1989; prema Pavišić, 2008). Međunarodne organizacije su stvorile modele kojima uređuju kaznenopostupovne odnose i kriterije pravila kojima se uređuju nacionalni sustavi kaznenih postupaka u području zaštite ljudskih prava i sloboda. „Tako kazneni postupak postaje pravni mehanizam zaštite osnovnih prava i sloboda, a ne samo, kao prije, mehanizam primjene materijalnog kaznenog prava“ (Pavišić, 2008).

2. Viktimologija

Viktimologija je znanost o žrtvi. U užem smislu viktimologiju smatramo empirijskom i činjeničnom znanosti o žrtvama zločina i drugih kažnjivih radnji, a viktimologiju u širem smislu (opća viktimologija) definiramo kao ukupnost znanja o žrtvama uopće (Šeparović, 1998). Viktimologija ima zadatak analizirati mnogostrukost problema žrtve, objasniti uzroke stradanja i razvijati sustav mjera za redukciju stradanja ljudi (Šeparović, 1998). Kada se definira viktimologija polazimo od zajedničkog nazivnika stradanja čovjeka odnosno učinka ili prijetnje da će nastati oštećenje čovjekova dobra bilo da se radi o skupinama ljudi ili pojedincu (Šeparović, 1998).

2.1. Pojam žrtve (oštećenika)

Prema Zakonu o kaznenom postupku oštećenik je – osim žrtve – i druga osoba čije je osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u svojstvu oštećenika u kaznenom postupku (Šeparović, 1998). Šeparović (1998) daje kritiku definiciji, smatra je preuskom jer ne obuhvaća osobe koje su se našle u situacijama nužne obrane, krajnjoj nuždi ili pri samoubojstvu. Završno Šeparović (1998) navodi kako su žrtve „osobe koje su ugrožene, oštećene ili uništene činom ili propustom nekog drugog (čovjeka ili neke strukture, organizacije ili institucije) pa žrtvama smatramo one koji su stradali ili ugroženi nekim kažnjivim djelom ili nesrećom“. Kada spominje pojam stradanja misli se kako stradanje dolazi od drugoga te da se radi o žrtvi čovjeka i izdvaja stradanja „koja nastaju iz odnosa među ljudima i ljudi prema stvarima kao ona na koja se može djelovati, na koja se može utjecati“ (Šeparović, 1998), za razliku od prirodnih katastrofa na koje ne možemo utjecati iako im je zajedničko čovjekovo stradanje. Detaljnije opisan pojam žrtve u ZKP-u članak 202. stavak (11):

Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner i neformalni životni partner te

potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom, te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

2.2. Uloga i rizik žrtve

Šeparović (1998) navodi brojne kategorizacije žrtava od različitih autora kao što su različiti stupnjevi i oblici odnosa žrtve i počinitelja. S tim u vezi navodi nesudjelujuću žrtvu, latentno ili predisponirano ponašanje žrtve te one koji su subjektivno spremni i izloženi da postanu žrtve te posljednje, provokativne i participirajuće žrtve. Mendelsohn navodi sljedeće kategorije žrtava u sudjelovanju u zločinu: potpuno nevina žrtva poput djece, neznatno kriva žrtva, trudna žena koja se podvrgne pobačaju, žrtva podjednako kriva kao i počinitelj, žrtva provokator odnosno žrtva koja je više kriva od počinitelja te isključivo kriva žrtva (prema Šeparović, 1998). Važno je naglasiti kako viktimologija ne pokušava opravdati počinitelja ili žrtvu već pokušava utvrditi stvarnu ulogu žrtve u nastanku stradanja te ponašanje prije i za vrijeme tog čina u kojem žrtva trpi. Neke od kategorizacija žrtava dovodi do demonizacije viktimologije kako navodi Cornila jer dovodi do toga da se sva krivnja prebacuje na žrtvu te dolazi do iskrivljavanja uloge počinitelja zločina (prema Šeparović, 1998).

Kada govorimo o riziku žrtve Šeparović (1998) navodi kako je zločin „rezultat interakcije zločinca i okoline u koju ubrajamo i žrtvu i specifičnu delikatnu situaciju“. Postoji veći ili manji rizik stradanja što ovisi o osobnim faktorima (biološkim i psihološkim), socijalnim i situacijskim faktorima. Viktimologija se upravo bavi izučavanjem istih zbog razvoja prevencije zločina i nesreća (Šeparović, 1998).

3. Razvoj položaja žrtve u hrvatskom kaznenopravnom sustavu

Kako navodi Šeparović (1998), položaj žrtve nije zadovoljavajući jer je žrtva u kaznenom postupku još uvijek smatrana objektom, a ne autonomni subjekt i koristi se samo kao dokazno sredstvo. „Oštećenik je još uvijek ograničen u

mnogim svojim pravima. On svoja prava ostvaruje uz velike teškoće“ (Šeparović, 1998) te je temeljna ideja ostvariti progon počinitelja, „dok žrtva ostaje u sjeni tog jednostranog državnog interesa“ (Šeparović, 1998). U kaznenopravno teoriji i praksi dugo vremena se davao naglasak na osiguravanju pravičnog postupka okrivljenika i zaštite od utjecaja državnog aparata na njegova prava i slobodu (Tomašević i Pajčić, 2008). Tadašnji kaznenopravni sustav smatrao je svrhom kaznenog postupka „utvrditi je li okrivljenik počinio kazneno djelo za koje ga se tereti te u slučaju pozitivnog utvrđenja izreći sankciju“ (Tomašević i Pajčić, 2008). Kako navode Tomašević i Pajčić (2008) žrtva odnosno svjedok je služio kao izvor saznanja koji je dužan surađivati s državnim organima. Bezić i Šprem (2020) također navode teoriju kaznenog prava u kojem marginaliziranu ulogu ima žrtva, a centralna uloga je i dalje na počinitelju. *Za izgradnju kaznenopravnih sustava orijentiranih na žrtvu* (Jain i Singh, 2017; prema Bezić i Šprem, 2020) *trebalo je proći još nekoliko desetljeća te je tek krajem 20. st. „renesansa žrtve kaznenog djela u državnom kaznenom postupku“* (Tomašević i Pajčić, 2008; prema Bezić i Šprem, 2020) *postala jedna od važnih značajki suvremenog kaznenog procesnog prava.*

3.1. Povijesni razvoj položaja žrtve u Hrvatskoj

Bez obzira na marginalni položaj oštećenika, žrtve u hrvatskom kaznenopravnom sustavu, smatra se da je taj položaj tradicionalno mnogo povoljniji u usporedbi s ostalim poredbenopravnim zakonodavstvima jer svakom izmjenom zakona došlo do proširenja ili izmjene postojećih prava žrtve (Kraus, 1982; prema Tomašević i Pajčić, 2008).

„U Hrvatskoj i Slavoniji od 1854. godine bio je na snazi austrijski zakon inkvizitornog tipa iz 1853. godine“ (Tomašević i Pajčić, 2008). Hrvatski Kazneni postupnik iz 1875. uvodi institut supsidijarnog tužitelja poput austrijskog zakona iz 1873. godine (Krapac i Lončarević, 1985; prema Tomašević i Pajčić, 2008). Kako navode Tomašević i Pajčić (2008) institut supsidijarnog tužitelja u praksi se rijetko primjenjuje. To ne znači da je

nepotreban jer bi se bez postojanja nadzora, broj pogrešnih procjena pa i mogućih zlouporaba, povećao. S obzirom na njegovu rijetku primjenu od strane oštećenika možemo zaključiti kako postoji velik broj „pravilnosti procjena državnih odvjetnika o postojanju zakonskih uvjeta za pokretanje ili vođenje postupka“ (Tomašević i Pajčić, 2008).

U prvom zakonu u socijalističkoj Jugoslaviji, Zakonu o krivičnom postupku iz 1948. godine, oštećenik je bio bez mogućnosti nadzora nad radom državnog odvjetnika, a imovinskopravni zahtjev mogao je postaviti samo do početka glavne rasprave (Krapac i Lončarević, 1985; prema Tomašević i Pajčić, 2008).

U Zakonu o krivičnom postupku iz 1953. ponovno je uveden institut supsidijarnog tužitelja, zatim je vremenski produljena mogućnost postavljanja imovinskopravnog zahtjeva sve do završetka glavne rasprave što je dovelo do napretka u položaju oštećenika. Također su predviđene mjere osiguranja imovinskopravnog zahtjeva (Kraus, 1982; prema Tomašević i Pajčić, 2008).

Oštećenik u užem smislu, procesna prava dobio je Novelom Zakonika o krivičnom postupku iz 1967. godine te je dobio pravo razgledati spise istrage i u istrazi predložiti izvođenje određene istražne radnje, pravo nazočnosti očevidu i ispitivanju vještaka u prethodnom postupku. Oštećenik može na glavnoj raspravi predlagati da se izvide nove činjenice i novi dokazi (Tomašević i Pajčić, 2008).

Prema Zakonu o kaznenom postupku iz 1997. godine, oštećenik se kao sudionik u kaznenom postupku može javiti u više uloga:

1. oštećenik u užem smislu (oštećenik koji nije stranka)
2. oštećenik kao tužitelj, tj. supsidijarni tužitelj
3. privatni tužitelj
4. podnositelj prijedloga za progon
5. podnositelj imovinskopravnog zahtjeva, tj. kao subjekt u adhezijskom postupku.

Jedna od nedosljednosti i nelogičnosti Zakona o kaznenom postupku iz 1997. je ta da oštećenik tijekom postupka ostvaruje procesna prava tijekom glavne

rasprave, a tijekom stadija pravnih lijekova, oštećenika se onemogućuje da sadržajno prigovori donesenoj presudi (Tomašević i Pajčić, 2008).

Stupanjem na snagu Zakona o krivičnom postupku 1977. godine, dolazi do poboljšanja položaja oštećenika u užem smislu i oštećenika koji je stranka u postupku propisanim obvezama suda o informiranju o pravima koja im pripadaju te koje posljedice će snositi u slučaju propuštanja radnje (Tomašević i Pajčić, 2008).

Kada se procesne radnje poput ispitivanja svjedoka i vještaka, očevidu, rekonstrukciji događaja, obavljaju izvan glavne rasprave, oštećenik će o tome biti obaviješten. Oštećeniku je otvorena mogućnost prisustvovati izvođenju dokaza na glavnoj raspravi te se zbog toga ispitivanje oštećenika provodi na početku dokaznog postupka. „U žalbenom postupku, novo vrlo važno pravo oštećenika i njegova opunomoćenika jest pravo nazočnosti raspravi pred drugostupanjskim sudom“ (Kraus, 1982; prema Tomašević i Pajčić, 2008).

Jedan od problema iz Zakona o kaznenom postupku iz 1997. (koji je naveden u prijedlogu izmjene ZKP/08) bio je kako će oštećenik doći do presude i uložiti žalbu ako se prema čl. 358. st. 4. ZKP, ovjerovljeni prijepis presude dostavlja „tužitelju, optuženiku osobno i njegovu branitelju.“

Pojam žrtve je kao posebni procesnopravni subjekt uveden u hrvatski kaznenoproceni sustav odredbama ZKP/08 jer ZKP/97 nije poznavao pojam žrtve. Uvođenjem žrtve kao posebnog procesnog sudionika, hrvatski pravni sustav prilagođava se zahtjevima međunarodnog i europskog prava (Burić, 2015). Bez obzira na nepostojanje pojma i prava žrtve u ZKP-u/97, žrtva je ostvarivala procesna prava preuzimajući ulogu ranije spomenutog oštećenika u kaznenom postupku. Zakon o kaznenom postupku (2008) uz novinu posebnih procesnih i izvanprocesnih prava koja štite žrtvu od sekundarne viktimizacije, zadržava sudjelovanje žrtve kao oštećenika u kaznenom postupku (Krapac, 2012; prema Burić i Lučić, 2017).

3.2. Vodeća uloga EU-a u izgradnji kaznenopravnog sustava usmjerenih poboljšavanju položaja žrtve

Na području Europske unije normativni akt koji je prvi štitio prava žrtava je Rezolucija (77) 27 o kompenzaciji žrtvama kaznenih djela iz 1977., a uskoro i obvezujuća Europska konvencija o kompenzaciji žrtvama nasilnih kaznenih djela iz 1983.godine (Bezić i Šprem, 2020).

Razvija se zakonodavni okvir kojim se uređuje pružanje žrtvama psihološke i emotivne podrške te u sklopu Ujedinjenih naroda (1985) usvojena je Deklaracija o temeljnim pravima žrtava kaznenih djela i zlorabe moći (UN,1985; prema Bezić i Šprem, 2020) „koja uređuje pristup pravosuđu, restituciju, naknadu i pomoć žrtvi te je i danas svojevrsna magna carta za žrtve“ (Bezić i Šprem, 2020). Međunarodni kazneni sudovi su kroz praksu doprinijeli zaštiti žrtve jer su ukazali na nedostatke postupka, kao što je Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda (Bezić i Šprem, 2020). Jedan od prvih vidljivih rezultata i prekretnica u kaznenom postupku (Pavišić, 2008) kada govorimo o pravima žrtava predstavlja Okvirna odluka Vijeća 2001/220/PUP od 15. ožujka 2001. godine o položaju žrtava u kaznenom postupku (Burić i Lučić, 2017). Nakon proteka implementacijskog roka pokazalo se da harmonizacija zaštite žrtava nije dobro provedena zbog razlika u zakonodavstvima država članica (Buczma, 2013; prema Bezić i Šprem, 2020). Kao učinkovitiji i prikladniji instrument koji se koristi kako bi harmonizacija i koordinacija bila uspješnija, pokazala se Direktiva, zbog svog izravnog učinka (Goldner Lang, 2014). Na kraju je Okvirna odluka, 2012. godine zamijenjena Direktivom koja je uključila dodatne standarde zaštite i ostvarivanje prava žrtava kaznenih djela te postavila temelje za zajedničke standarde zaštite u sklopu Europske unije (Bezić i Šprem, 2020). Dakle pravo EU-a se posvetio i usmjerio ka pravima žrtava kaznenih djela zbog toga što su htjeli urediti situaciju u kojima državljanin države članice EU-a postane žrtvom kaznenog djela u drugoj državi članici (Letschert i Rijken, 2013). „Jednakost u položaju žrtava kaznenih djela na cijelom teritoriju EU-a može se osigurati jedino standardizacijom, odnosno harmonizacijom nacionalnih (kaznenih) prava u odnosu na žrtve,, (Letschert i Rijken, 2013).

4. Zakonodavni okvir zaštite žrtava u kaznenom postupku

U kaznenopravnim sustavima sve se veći naglasak stavlja na potrebama žrtve i njenim pravima, sukladno s tim zakonodavci i kreatori politika sve više rade na kaznenopravnim sustavima orijentiranim na žrtvu (Jain i Singh, 2017.; prema Bezić i Šprem, 2020) kako bi prava žrtve bila izjednačena izbalansirana s pravima okrivljenika u postupku (Bezić i Šprem, 2020). Stvaranje sustava koji brine o žrtvi zahtijeva uređenje prava, odnosno davanja na novčane potpore, pružanje besplatne pravne pomoći te emotivne i psihološke podrške.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao jedan od najznačajnijih dokumenata Vijeća Europe štiti i obuhvaća prava okrivljenika u kaznenom postupku, ali ne i žrtve (Tomašević i Pajčić, 2008). Možemo vidjeti u praksi Komisije i Suda kako su odbijali sve tužbe žrtava kaznenih djela kao nedopustive jer žrtva nema pravo podignuti tužbu budući da njezina prava nisu povrijeđena prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Trechsel, 2006; prema Tomašević i Pajčić, 2008). Mnogi drugi međunarodni dokumenti također štite jedino okrivljenika kao sudionika u kaznenom postupku (Tomašević i Pajčić, 2008). Europski sud za ljudska prava je zaključio kako već spomenuta Konvencija temeljem čl. 1. propisuje obvezu država ugovornica da svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom osiguraju prava i slobode koje su navede u Konvenciji. Dakle osim što su države obvezne aktivno ne povređivati temeljna ljudska prava već naprotiv, poduzimati aktivne mjere kako bi zaštitili temeljna prava svojih građana (Trechsel, 2006; prema Tomašević i Pajčić, 2008). Zaključno, mogli bismo reći kada bi ove odredbe Konvencije primijenili na položaj žrtve u kaznenom postupku, to bi značilo da bi počinitelj mogao biti osuđen ako mu se utvrdi krivica no žrtva opet ostaje bez svojih postupovnih prava. Konvencijom je propisano da žrtva ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom ako službene osobe (policija, državno odvjetništvo, sud) nisu provele učinkovitu istragu, time čine povredu nekog prava navedenog u čl. 2.-8. Konvencije na štetu žrtve (Trechsel, 2006; prema Tomašević i Pajčić, 2008). Postoje preporuke Vijeća ministara Vijeća Europe kojima je uređen položaj žrtve u kaznenom postupku. Preporukama su uređeni „opći način postupanja

prema žrtvi (razumijevanje, zaštita, obavijest o pravima i okončanju istrage, poseban način ispitivanja), ističe se pravo žrtve na izjašnjavanje o primjeni načela oportuniteta te na pobijanje odluke o obustavi kaznenog progona. Uređuje se i zaštita privatnog života žrtve, osobito posebnih kategorija žrtava, težnja prema sprječavanju sekundarne viktimizacije i mnoga druga pitanja statusa žrtve kaznenog djela“ (Tomašević i Pajčić, 2008).

Jednom od najopsežnijih preporuka Vijeća Europe u kojoj se govori o temeljnim načelima „*postupanja prema žrtvama, pomoć žrtvama, ulogu državnih tijela i tijela za podršku, pružanje informacija žrtvama, pravo žrtava na pristup drugom učinkovitom pravnom sredstvu, naknadu od strane države, osiguranje, zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta, zaštitu od ponovljene viktimizacije, zaštitu privatnosti, povjerljivost informacija, izbor i obuku osoblja, posredovanje, koordinaciju i suradnju, podizanje javne svijesti o posljedicama kaznenih djela te poticanje i provođenje viktimoloških istraživanja*“ (Tomašević i Pajčić, 2008). Od dokumenata Vijeća Europe potrebno je spomenuti **i Europsku konvenciju o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja od 24. studenoga 1983. godine.**

Deklaraciju o temeljnim pravima žrtava kaznenih djela i zlouporabe moći donijela je Opća skupština UN 1985. godine. Žrtvom kaznenog djela smatra se svaka osoba koja je pojedinačno ili kolektivno pretrpjela stradanje, uključujući tjelesnu ili duševnu povredu, emocionalni stres, ekonomsku štetu ili bitnu povredu svojih osobnih prava ponašanjima koja su u pozitivnim kaznenim zakonodavstvima država članica predviđena kao kaznena djela (čl. 1.). U pogledu žrtava kaznenog djela, Deklaracija uređuje pristup pravosuđu i pravično postupanje prema žrtvi, restituciju, naknadu i pomoć žrtvi. Pored žrtava kaznenih djela, Deklaracija definira i pojam “žrtava zlouporabe moći” te preporučuje unošenje u nacionalna zakonodavstva raznih oblika zaštite te kategorije žrtava (Tomašević i Pajčić, 2008).

Konvenciju protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta s pripadajućim protokolima nadopunjavanju Konvenciju; Protokol za

sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece te Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom. Svaka država stranka poduzima odgovarajuće mjere „kako bi osigurala pomoć i zaštitu žrtava kaznenih djela posebice u slučajevima prijetnji odmazdom ili zastrašivanja“ (Tomašević i Pajčić, 2008).

Određuje se da će u odgovarajućim slučajevima i u opsegu koji omogućuju domaći pravni propisi svaka država stranka štiti privatnost i identitet žrtava krijumčarenja osoba uključujući, među ostalim, tajno vođenje postupaka u svezi s takvim krijumčarenje (Tomašević i Pajčić, 2008).

Svaka država stranka dužna je ustanoviti i odgovarajuće postupke kako bi osigurala naknadu ili odštetu žrtvama kaznenih djela obuhvaćenih Konvencijom te osigurati dobivanje naknade za pretrpljenu štetu žrtvama krijumčarenja (Tomašević i Pajčić, 2008).

Za položaj žrtve u kaznenom postupku, od dokumenata tijela Europske unije, značajna je **Okvirna odluka Vijeća Europske unije o položaju žrtve u kaznenom postupku** koja je doprinijela poboljšanju položaja i interesa žrtve u kaznenom postupku (Tomašević i Pajčić, 2008). Kazneno djelo se smatra činom nepoštovanja prava žrtve te se zbog toga nastoji vratiti osjećaj sigurnosti i dostojanstva žrtvi. Tako možemo navesti svrhu kaznenog postupka kao dokazivanje žrtvi da se njezina prava poštuju (Tomašević i Pajčić, 2008). Žrtvama će se ostvariti pravo da budu saslušane tijekom postupka u što uključujemo i predkazneno postupanje i pružanje dokaza. Žrtva ima pravo na točno određene informacije u određenom stadiju postupka. Tijekom svih faza postupka, ugrožene žrtve i njihove obitelji se moraju osjećati sigurno i privatnost im mora biti zaštićena, ova odredba se osobito odnosi na ranjive žrtve (Tomašević i Pajčić, 2008). Odluka obvezuje zemlje članice o osiguravanju sustava potpore žrtvama i educiranje te podizanje svijesti državnih službenika (pravnika i policije) o potrebama i pravima žrtava kaznenih djela (Tomašević i Pajčić, 2008).

U Odluci se navode još i pravo žrtava na pristup pravnoj pomoći i drugim oblicima savjetovanja, pravo žrtve da razumije kazneni postupak u jezičnom pogledu, tj. nadilaženje komunikacijskih poteškoća, posebice onih uzrokovanih ograničenim poznavanjem jezika ili nesposobnošću žrtve, pravo na pomoć za osobe koje žive u zemlji članici različitoj od mjesta viktimizacije (Tomašević i Pajčić, 2008).

Statut i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnog kaznenog suda

„poklanjaju veliku pažnju pravima žrtve u postupku te sadržavaju čitav niz novih materijalnopравnih i procesnih rješenja“ (Tomašević i Pajčić, 2008). Radi zaštite žrtava, kojoj se poklanja jednako pažnje kao i pravima optuženika za razliku od ostalih starijih procesnih zakona, osnovano je posebno tijelo u okviru Tajništva, Odjel za žrtve kaznenih djela i svjedoke. „Odjel osigurava, u konzultacijama s Uredom tužitelja, zaštitne mjere i sporazume, savjetovanje i drugu prikladnu pomoć žrtvama kaznenih djela i svjedocima koji nastupaju pred Sudom te ostalim osobama koje su ugrožene zbog iskaza svjedoka (čl. 43. st. 6.)“ (Tomašević i Pajčić, 2008).

Vrlo bitan korak u povijesti međunarodnog kaznenog sudovanja je taj da žrtve više nisu samo svjedoci, već uz svog pravnog predstavnika imaju prava aktivnog sudjelovanja u postupku (uz određeni opseg) (Tomašević i Pajčić, 2008).

Dokument Europske Komisije, **Nova strategija prava žrtava 2020.-2025.**, ima za cilj osnažiti žrtve zločina i potaknuti zajednički rad za prava žrtava. U tu svrhu navodi radnje koje treba poduzeti na razini EU-a, nacionalnoj razini i razini civilnog društva tijekom sljedećih pet godina. EU već ima solidno zakonodavstvo, ali potrebno je učiniti više kako bi se osiguralo da se žrtve mogu u potpunosti oslanjati na svoja prava. Strategija EU-a o pravima žrtava temelji se na dvosmjernom pristupu, kao što smo ranije spomenuli, osnaživanje žrtava zločina i zajednički rad za poboljšanje prava žrtava. Predstavlja pet ključnih prioriteta: (i) učinkovita komunikacija sa žrtvama i sigurno okruženje za žrtve da prijave zločin; (ii) poboljšanje podrške i zaštite najranjivijih žrtava; (iii) olakšavanje pristupa žrtvama odšteti; (iv) jačanje suradnje i koordinacije

između svi relevantnih aktera; i (v) jačanje međunarodne dimenzije prava žrtava (European Commission - Questions and answers, 2020).

4.1. Primjena Direktive 2012/29/EU u kaznenopravni sustav RH

„Cilj Direktive je osigurati da žrtve kaznenih djela dobiju odgovarajuće informacije, podršku i zaštitu te da im je omogućeno sudjelovanje u kaznenom postupku“ (Burić i Lučić, 2017).

„Budući da odredbe direktiva nemaju direktni učinak, države su ih članice dužne transponirati u vlastite pravne poretke donoseći odgovarajuće obvezujuće opće pravne akte“ (Burić i Lučić, 2017). Hrvatska je imala rok za implementaciju, transponiranje odredaba Direktive u hrvatski kaznenopravni sustav do 16. studenog 2015., nakon kojeg datuma su se odredbe počele ostvarivati neposredan učinak (Bezić i Šprem, 2020). Države članice su slobodne u formuliranju odredbi svog pravnog sustava sve dok postižu Direktivom ustanovljene ciljeve (Burić i Lučić, 2017). „Odredbe Direktive konačno su implementirane u hrvatsko zakonodavstvo tek sedmom novelom ZKP/08 (Narodne novine, broj 70/17 od 19. srpnja 2017.)“ (Bezić i Šprem, 2020). Odredbe Direktive se odnose na sve kategorije žrtava, ali neke kategorije žrtava imaju specifična svojstva te im treba omogućiti ostvarivanje dodatnih prava (Bezić i Šprem, 2020), (pravo na zahtjev za besplatan pristup prevoditelju i tumaču za žrtvu koja ne govori ili ne razumije jezik kaznenog postupka (članak 7. Direktive).

Direktiva teži osigurati da se prema žrtvama postupa s dostojanstvom i poštovanjem, uz adekvatno prepoznavanje potreba ranjivih skupina žrtava poput djece, žrtava seksualnog nasilja i sl. Također, Direktivom se utvrđuju minimalna pravila, a države članice mogu proširiti prava određena u Direktivi kako bi pružile višu razinu zaštite. Direktiva se primjenjuje na kaznena djela počinjena na području Europske unije i na postupke koji se vode u Uniji (Bezić i Šprem, 2020).

4.2. Transponiranje odredbi Direktive u hrvatski pravni sustav-opća, posebna i pojedinačna prava

4.2.1. Opća prava žrtve

Opća prava žrtve određena člankom 43. ZKP/08 primjenjuju se na sve žrtve neovisno o osobnim obilježjima ili vrsti kaznenog djela kojega su žrtve. Jedno od općih prava koje ćemo pojasniti je **pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela**. Direktiva na više mjesta navodi da države moraju osigurati svim žrtvama pravo na pristup službama za potporu prije, za vrijeme, ali i odgovarajuće vrijeme nakon postupka (Bezić i Šprem, 2020).

Direktiva nalaže postojanje službi koje osiguravaju pružanje emocionalne podrške žrtvama prije, tijekom i nakon postupka, pružaju informacije o pravima, o fazama kaznenog i prekršajnog postupka, osiguravaju žrtvama boravak u posebnoj prostoriji, pratnju žrtvama tijekom davanja iskaza te ih upućuju na specijalizirane institucije ovisno o potrebama žrtava (Ministarstvo pravosuđa i uprave, Podrška žrtvama i svjedocima).

Direktiva također navodi kako pristup službama treba biti besplatan kako bi bio učinkovit i nediskriminatoran. Opće pravo na **djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom**, kako bi pristup ovog prava bio jednak svim kategorijama žrtava, potrebno je besplatno ostvarivanje tog prava. „Premda je riječ o financijskom izdatku na teret države, racionalno i odmjereno pružanje besplatne stručne pomoći moglo bi se osigurati barem za najranjivije kategorije žrtava“ (Bezić i Šprem, 2020). **Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde** nije posebno uređeno našim zakonom, ali se u članku 414. stavku 2. ZKP-a, navodi kako će predsjednik vijeća poduzeti prikladne mjere za zaštitu žrtve od utjecaja drugih osoba kao što je prostorna izdvojenost prije ispitivanja. Bezić i Šprem (2020) navode kako je potrebno u taj dio zakona uvesti i zaštitu od sekundarne i ponovljene viktimizacije. Upravo zaštitom privatnosti kao što je neobjavlivanjem ili ograničavanjem objavljivanja

informacija o identitetu žrtve i o njezinom mjestu boravka moguće je izbjeći ponovljenu i sekundarnu viktimizaciju te osigurati zaštitu od zastrašivanja i odmazde (Direktiva, 2012). Direktiva uređuje interakciju s nadležnim tijelima, odnosno nepotrebna interakcija trebala bi biti svedena na minimum te što je moguće lakša. Interakcija osim uživo može biti i putem videozapisa koji će se snimiti za vrijeme saslušanja te onda koristiti u sudskom postupku. Trebalo bi poraditi na širem spektru mjera koje bi djelatnici mogli primjenjivati kako bi spriječili nelagodne susrete, za vrijeme sudskog postupka, žrtve s počiniteljem i njegovom obitelji. Kako bismo to postigli potrebno je raditi na odvojenim ulazima i čekaonicama za žrtve i počinitelje te organizirati dolazak na raspravu u različito vrijeme (Direktiva, 2012). **Pravo na zaštitu žrtava tijekom istraga u kaznenom postupku** znači da žrtva bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se broj saslušanja zadrži na najmanjoj mjeri, a da se ista provode samo ako su krajnje neophodna za potrebe istrage u kaznenom postupku. Ova odredba nastoji smanjiti sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju žrtve kroz ponovno prolaženje kroz događaj, odnosno kazneno djelo (Bezić i Šprem, 2020) jer za neke kategorije žrtava to može biti vrlo traumatično iskustvo. Stoga se nastoji ispitati žrtvu samo jednom, to ponekad nije moguće, zato su tijela koja provode ispitivanje dužna procijeniti „pretežnost ponovnog ispitivanja u odnosu na zaštitu žrtve“ (Bezić i Šprem, 2020).

Žrtva ima pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika (Bezić i Šprem, 2020).

Sukladno ranije navedenim pravima, a prema Uputama o primjeni Direktive (DG Justice guidance document; prema Bezić i Šprem, 2020) *žrtve imaju pravo preispitivati odluku državnog odvjetnika o nepodužimanju/odustanku od kaznenog progona sukladno postupovnim pravilima države članice, pri čemu predmetom kontrole može biti i postupanje prema načelu oportuniteta (npr. u slučaju nepokretanja*

kaznenog postupka zbog nepostojanja javnog interesa za kaznenim progonom, zbog prirode i težine kaznenog djela i sl.)

Pravo preispitivanja odluke državnog odvjetnika o nepoduzimanju ili odustanku kaznenog progona, žrtvi daje mogućnost provjere je li nadležno tijelo postupilo ispravno i pridržavaju li se propisanih pravila prilikom odustanka od kaznenog progona (Novokmet, 2014). Žrtva može sudjelovati u kaznenom postupku kao **supsidijarni tužitelj** kroz koji će direktno utjecati na sam tijek kaznenog postupka (čl. 55. ZKP/08). Kako navodi Novokmet (2016), osporava se institut supsidijarnog tužitelja jer smatraju da prema Direktivi to nije prikladna mjera za preispitivanje odluke o nepokretanju kaznenog progona zbog toga što postati privatni tužitelj predstavlja dodatno opterećenje za žrtvu u smislu vremena i troškova. Suprotno tom prigovoru, pravo na supsidijarni kazneni progon nije privatni progon jer se država nije odrekla prava na javno kažnjavanje dopuštajući žrtvama pokretanje kaznenog postupka (Novokmet, 2016). Osim toga, pomoćni tužitelj ne snosi nikakve troškove istrage, prikupljanja dokaza ili saslušanja i nema obvezu plaćanja unaprijed troškova postupka ili za poduzimanje istražnih radnji bilo u prethodnom postupku ili na saslušanju (Novokmet, 2016). Supsidijarni tužitelj je osoba koja je povrijeđena kaznenim djelom, koji preuzima i provodi kazneni progon zbog činjenice da državni odvjetnik ili ne želi progon ili je u tijeku postupka odlučio ne pokrenuti kazneni progon iako su ispunjeni zakonski uvjeti za kazneni progon (Ljubanović, 2002; prema Novokmet, 2016). Ova tradicionalna doktrina uvedena je u hrvatski Zakon o kaznenom postupku, još 1875. godine kako smo ranije spomenuli prema Tomašević i Pajčić (2008). Apsolutno je neprihvatljivo da se supsidijarni tužitelj, kojeg država smatra saveznikom, kažnjava snošenjem troškova u slučaju oslobađajuće presude ili u slučaju donošenja rješenja kojim se postupak obustavlja, a država je istodobno učinila moguće, obveznim sudskim preispitivanjem pretpostavke kaznenog progona, da pomoćni tužitelj kazneno progoni počinitelja (Novokmet, 2016). Novokmet (2014) smatra kako je dobar način na koji je uređen i riješen model kontrole nepokretanja kaznenog postupka u Hrvatskoj. Supsidijarni tužitelj ostvaruje privatni interes, osigurava ostvarenje i javnog interesa, odnosno počinitelj će

biti kažnjen. „Kontrola od strane supsidijarnog tužitelja pokazuje se dobrim rješenjem jer državni odvjetnik zadržava slobodu autonomnog postupanja, a sud izbjegava štetno kumuliranje funkcija u rukama istog subjekta,, (Novokmet, 2014)

Pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora, mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite te o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak (Direktiva, 2012).

Ova odredba se posebice odnosi na kategorije žrtava obiteljskog nasilja jer upravo one nerijetko žive s počiniteljem u istom kućanstvu. Bezić i Šprem (2020) smatraju kako osim odredbe Direktive o pravu žrtve da bude obaviještena o puštanju na slobodu ili u slučaju bijega počinitelja, žrtva ima mogućnost da se na njezin zahtjev obavještava i o izlasku osuđenika iz zatvora za vikend ili neku posebnu priliku. Potreba obavještavanja žrtve o ovim informacija je bitna zbog opasnosti o približavanja počinitelja žrtvi ili ponavljanja kaznenog djela, zastrašivanja što kod žrtve pobuđuje osjećaj straha (Bezić i Šprem, 2020). Države članice imaju mogućnost izbora o načinu na koji će žrtve biti informirane te na koji će način ostvariti to pravo, s obzirom na postojanje izbora naš zakonodavac je propustio odrediti tko će i kada i na koji način obavijestiti žrtvu niti kome žrtva može podnijeti zahtjev (Bezić i Šprem, 2020).

4.2.2. Posebna prava žrtve

Žrtva ima svakako **pravo na pravnu pomoć** stoga osjetljivije kategorije žrtava poput djece, žrtve kaznenih djela spolne slobode imaju pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava. Svaka žrtva koja je preuzela ulogu oštećenika tužitelja ima pravo na besplatnu pravnu pomoć te pojedine kategorije žrtava poput djece i žrtve kaznenih djela spolne slobode koji imaju pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (Zakon o kaznenom postupku, 2022). U hrvatskom zakonodavstvu kriterij za pravnu pomoć odnosi

se na žrtve kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina što označava formalni kriterij. Vezano uz posljednji kriterij žrtva trpi teže posljedice kaznenog djela (materijalni kriterij) te ovisi o vrsti pravne pomoći odnosno samo pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (Bezić i Šprem, 2020). Kritika hrvatskom zakonodavcu na usko određenje pravne pomoći unatoč određenju iz Direktive i teksta Upute o tumačenju pravne pomoći kao ekstenzivne, odnosno bilo koje vrste pomoći koja je u tome trenutku potreba žrtvi, uključujući pravno savjetovanje i pravno zastupanje (Bezić i Šprem, 2020). Također još jedna od kritika na formalni kriterij pravne pomoći jer je pravo na pravnu pomoć usmjereno samo na žrtve težih kaznenih djela i isključuje i umanjuje posljedice žrtava lakših kaznenih djela koja ponekad imaju teške psihičke i emotivne posljedice. Potrebno je u kriterij uključiti sve osjetljivije i ranjive skupine žrtava kao što su žrtve spolnog nasilja (Bezić i Šprem, 2020). Prema članku 43. stavka 3. žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima **pravo na novčanu naknadu** iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom, ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev, uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade. Prema Zakonu o kaznenom postupku članku 44. dijete kao žrtva kaznenog djela ima uz opća prava i **pravo na opunomoćenika** na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti. Djeca se sama po sebi smatraju ranjivom skupinom i zato zakona naglašava potrebu posebnog postupanja suda, državnog odvjetništva, istražitelja i policije. „Kod djeteta žrtve valjalo bi ostaviti onaj dio odredbe koji navodi da će se nadležna tijela, kada je žrtva dijete, prvenstveno rukovoditi najboljim interesom djeteta“ (Bezić i Šprem, 2020). Prema članku 44. stavka 4. žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima uz već spomenuta prava ima **pravo prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava**. Također da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da je, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba, pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve te zahtijevati da bude ispitana putem audio-videouređaja. Bezić i Šprem

(2020) kritiziraju odredbu koja je formulirana „pravo zahtijevati da bude ispitana...“ Ova konstatacija je pomalo zbunjujuća i zbog toga treba naglasiti da ne postoji zakonska prepreka da svaka žrtva, neovisno o tome kojoj kategoriji pripada, zahtijeva takav poseban način ispitivanja (Bezić i Šprem, 2020). Stoga Bezić i Šprem (2020), smatraju kako je ova formulacija prikladnija : „ima pravo na vlastiti zahtjev biti ispitana putem audio-video uređaja“ te bi zadovoljila standarde zaštite žrtava postavljene u Direktivi. Države moraju osigurati mjere zaštite, poput mjere kojom se nastoji izbjegavati vizualni kontakt između žrtava i počinitelja korištenjem komunikacijske tehnologije (Bezić i Šprem, 2020).

4.2.3. Pojedinačna procjena žrtve

U hrvatsko zakonodavstvo je prema uputama iz Direktive uveden institut pojedinačne procjene žrtve, njega karakterizira individualizirani pristup žrtvama različitih kaznenih djela. Upravo se nastoji individualiziranim pristupom zadovoljiti specifične potrebe za zaštitom, pomoći i primijeniti posebne mjere zaštite jer svaka žrtva reagira drugačije (Bruckmüller i Unterlerchner, 2017; prema Ivičević Karas i sur., 2019). Prema članku 22. Direktive ako je žrtva dijete, predmnijeva se potreba za posebnom zaštitom zbog njihove ranjivosti na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu. Naš Zakon o kaznenom postupku člankom 43. a. predviđa prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provest će pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti. Odredbe Zakona o kaznenom postupku i Direktive navode procjenu kao obvezujuću, ali Direktiva ipak ima određenu fleksibilnost, člankom 22. st. 5. opseg pojedinačne procjene može se prilagoditi ovisno o težini kaznenog djela i stupnju očigledne štete koju je pretrpjela žrtva (jasno je da žrtva krađe manjeg iznosa novca i žrtva kaznenog djela silovanja ne zahtijevaju jednako opsežnu pojedinačnu procjenu) (Bezić i

Šprem, 2020). Nedavno provedeno istraživanje prvih iskustava policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtve u RH pokazalo je da je taj institut zaživio u praksi (Bezić i Šprem, 2020). Istraživanje Bezić i Šprem (2020) pokazuje da su sve organizacije koje su sudjelovale u istraživanju potvrdno odgovorile na pitanje o provođenju pojedinačne procjene dok je čak četiri od sedam odjela u sklopu sudova odgovorilo negativno na to pitanje. Potrebno je u zakonodavnom smislu odrediti mogućnost provođenja pojedinačne procjene odjelima i organizacijama koji će imati točnija saznanja o tome kako se žrtva osjeća te boji li se počinitelja i na temelju toga odrediti mjere zaštite. Dovodi se u pitanje donošenja pojedinačne procjene na temelju sudskih spisa.

Iako je normativna implementacija Direktive u hrvatski kaznenopravni sustav zadovoljavajuća, dovodi se u pitanje kako se normativni okvir primjenjuje u praksi i praktičnom smislu te osigurava li zaštitu žrtava u kaznenom postupku (Bezić i Šprem, 2020).

5. **Žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode**

Kaznena djela protiv spolne slobode definirana Kaznenim zakonom (2011) su:

- silovanje
 - teška kaznena djela protiv spolne slobode: - prema članu obitelji, - prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje, - na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, - iz mržnje, - zajedno s jednim ili više počinitelja, pri čemu je prema istoj osobi iz vršeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji, - uz uporabu oružja ili opasnog oruđa, - na način da je silovana osoba teško tjelesno ozlijeđena ili je ostala trudna te ako je kaznenim djelom prouzročena smrt silovane osobe.
- bludne radnje
- spolno uznemiravanje

- prostitucija

5.1. Pojam i posljedice seksualnog nasilja

Seksualno nasilje je jedan od najtežih oblika diskriminacije i kršenja ljudskih prava (Radačić, 2014) te jako velik društveni problem kojeg karakterizira šutnja i problem tamne brojke koja govori da na jedno prijavljeno silovanje, dolazi 15 do 20 neprijavljenih (Radačić, 2007; prema Mamula i sur., 2011). Razlog postojanja tako velikog broja neprijavljenih slučajeva seksualnog nasilja je upravo mukotrpan i za žrtvu vrlo iscrpljujući postupak koji dovodi u pitanje iskaz žrtve te ju etiketira i okrivljuje (Mamula i sur., 2011). Osim fizičkog segmenta, seksualno nasilje predstavlja povredu osobnih intimnih i psiholoških granica žrtve. Uz seksualno nasilje nerijetke su negativne konotacije koje okrivljuju i osuđuju žrtvu umjesto počinitelja te minoriziraju proživljeno nasilje (Mamula i sur., 2011). Oblici seksualnog nasilja su nedobrovoljni seksualni odnosi i silovanje (u braku ili vezama, itd), seksualno iskorištavanje djece, seksualno uznemiravanje, prisilna prostitucija i trgovanje ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja (Radačić, 2014).

„Odrasle žrtve seksualnoga nasilja pokazuju simptome karakteristične za ozbiljna zlostavljanja (tjelesno, seksualno i emocionalno zlostavljanje te zanemarivanje i zapuštanje) djeteta uopće (Volenik, 2015). Ranije spomenuti simptomi su : posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), kognitivni poremećaj, emotivni poremećaj kao i oni u selfu, izbjegavanje i povlačenje te naglašeni interpersonalni problemi (Volenik, 2015).

Ovi mehanizmi preživljavanja traumatskoga iskustva kod djeteta i kasnijeg psihofizičkoga razvoja odražavaju se barem u trima fazama. U prvoj dolazi do početne reakcije na viktimizaciju koja uključuje posttraumatske stresne reakcije, odstupanje od očekivanoga razvoja, uznemirujuće osjećaje i kognitivna odstupanja. U drugoj se događa prilagodba na zlostavljanje koja uključuje mehanizme suočavanja usmjerene na povećavanje sigurnosti i/ili smanjivanje bolnih osjećaja i reakcija povezanih s viktimizacijom. Ovdje često dolazi do

seksualizacije osoba i stvari što kasnije može dovesti do ovisničkih oblika seksualnoga ponašanja ili koovisničkih odnosa. Treća i najduža faza, kojom se ovdje i najviše bavimo, naziva se dugoročnom proradom i sekundarnom prilagodbom koja se, s jedne strane, sastoji od utjecaja početnih reakcija i sa zlostavljanjem povezanih prilagodaba na kasniji psihički razvoj pojedinca, dok, s druge strane, dolazi do razvijanja mehanizama suočavanja s osjećajima i stanjem povezanim sa zlostavljanjem. Obilježja ove faze također su i psihosomatske kronične poteškoće i bolesti kao što su bolovi u leđima, bolesti gastrointestinalnoga trakta, dijabetes, pretilost, česte glavobolje, opća bol i umor (Sachs–Ericsson, 2009; prema Volenik, 2015).

5.2. Novi položaj žrtava seksualnih delikta

Šestom novelom došlo je do promjena kaznenog djela spolnog uznemiravanja iz članka 156. KZ-a u dijelu procesne pretpostavke progona. Brisanjem stavka 3. članka 156. KZ-a, kojom je bio propisan progon po prijedlogu oštećenika za određenu kategoriju žrtava, osim ako je kazneno djelo počinjeno prema osobi koja pripada posebno ranjivoj kategoriji zbog svoje dobi u kojem bi se slučaju kazneni progon poduzimao po službenoj dužnosti. Šestom novelom Kaznenog zakona, kazneno djelo spolnog uznemiravanja progoni se po službenoj dužnosti neovisno o kategoriji žrtve dakle možemo reći da su sve kategorije žrtava izjednačene (Roksandić, 2021).

Nakon pažljivog razmatranja, sa sviješću da je nezastarijevanje kaznenog progona propisano samo za najteža kaznena djela, predloženo je i usvojeno proširenje kataloga kaznenih djela za koja kazneni progon ne zastarijeva, a koja su propisana u čl. 81. st. 2. KZ-a. Takvim se sada smatraju i teško kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, opisano u čl. 166. st. 2. KZ-a. Radi se o teškim oblicima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, kvalificiranim težom posljedicom, koja se sastoji u nanošenju teške tjelesne ozljede djetetu ili narušenju njegova tjelesnog ili emocionalnog razvoja, ili u trudnoći djeteta, ili u tome što je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili

je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom, ili je počinjeno od bliske osobe ili od osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način (Roksandić, 2021).

Spolni odnošaj bez pristanka uveden je kao novo kazneno djelo, Kaznenim zakonom iz 2011., razlog je bio nužno kriminaliziranje svakog spolnog odnošaja (ili s njime izjednačenu spolnu radnju) za koju osoba nije dala pristanak (Cvitanović, 2018; prema Maršavelski i Juras, 2019). Uvođenjem spolnog odnošaja bez pristanka Hrvatska je postala zemlja s vrlo naprednim, progresivnim uređenjem spolnih delikata koji su usklađeni s Istanbulskom konvencijom i prije njezina stupanja na snagu (Turković, Maršavelski, 2018; prema Maršavelski i Juras, 2019). Spolni odnošaj bez pristanka se briše (članak 152. KZ-a) i postaje dio kaznenog djela silovanja (članak 153. KZ-a) te se podižu minimum propisanih kazni za neke oblike kaznenih djela. Nedvojbeno je da postoji jača društvena osuda kada je netko osuđen za silovanje od onoga tko je osuđen za spolni snošaj bez pristanka (Maršavelski i Juras, 2019). Nestao je problem karakteriziranja nekog ponašanja kao kažnjivog ili ne, sada se u praksi pojavio problem kvalificiranja težih spolnih delikata kao blažih zbog toga što državno odvjetništvo smatra kako neće moći dokazati postojanje „sile“ tijekom počinjenja kaznenog djela (Maršavelski i Juras, 2019).

Unatoč najavi velikih promjena u seksualnim deliktima, detaljnija analiza otkriva da su one zapravo minimalne. Brisanjem kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka i njegovim uklapanjem u kazneno djelo silovanja neće se riješiti problem pogrešnih kvalifikacija uočen u praksi niti će doći do strožeg kažnjavanja jer je za temeljni oblik silovanja i dalje moguće izreći uvjetnu osudu (Maršavelski i Juras, 2019).

Umjesto rješavanja problema zakonodavnim intervencijama, pogodnije je educirati državne odvjetnike te osigurati kontrolu uspješnosti kvalitete riješenih predmeta (Maršavelski i Juras, 2019).

6. Sustav pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela

Ranije navedena nova prava za zaštitu žrtava kaznenih djela ne bi mogla funkcionirati bez dobro organizirane mreže službi, organizacija i tijela koja će provoditi i primjenjivati novonastala prava i mjere zaštite žrtava u kaznenom postupku. „I Hrvatska je u tom smislu trebala stvoriti strukturne institucionalne preduvjete da žrtve svoja prava uspješno konzumiraju“ (Bezić i Šprem, 2020). Temeljem izvješća zemalja u sklopu projekta Victim Support Services in the EU: An overview and assessment of victims' rights in practice Agencije Europske unije za temeljna prava, došlo se do zaključka kako usluge pružanja pomoći i podrške žrtvama u okviru kaznenog postupka u većini europskih zemalja preuzele su nevladine udruge (;prema Bezić i Šprem, 2020). Hrvatska i Mađarska su jedine europske zemlje koje su osnovale generičku službu pružanja podrške žrtvama, odnosno specijalizirane odjele na sudovima (odjeli za podršku žrtvama i svjedocima), takvi odjeli podršku pružaju svjedocima i njihovim obiteljima (Bezić i Šprem, 2020). Sustav pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela počeo se razvijati 2006. godine kada je osnovan Odjel za podršku svjedocima i sudionicima u postupcima za kaznena djela ratnih zločina pri Ministarstvu pravosuđa. Prvi odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani su 2009. godine najprije u Zagrebu, Osijeku, Vukovaru i Sisku, a 2011. godine u Zadru, Splitu i Rijeci (Bezić i Šprem, 2020). Dakle, Odjeli su osnovani na sedam od ukupno petnaest županijskih sudova; u ostalim gradovima djeluju nevladine udruge i stoga možemo reći kako je Hrvatska razvila mješoviti institucionalni model podrške žrtvama koji uključuje državu i nevladine udruge (Bezić i Šprem, 2020). U ostalim gradovima u kojima nisu osnovani Odjeli, njihovu ulogu preuzimaju organizacije civilnog društva koje pružaju emocionalnu pomoć i praktičnu podršku žrtvama kaznenih i prekršajnih djela, ponekad i s naglaskom na pojedine ranjivije kategorije žrtava poput žena i djece (Bezić i Šprem, 2020). Organizacije koje se nalaze samo u županijama u kojima nema odjela za podršku žrtvama, odabrane su putem javnog natječaja i dio su programa „Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela i prekršaja“, koji financira Ministarstvo pravosuđa i

provodi se u trajanju od tri godine, odnosno od 1. 1. 2018. do 31. 12. 2020. godine (Bezić i Šprem, 2020). Organizacije civilnog društva otvorile su prva autonomna skloništa, savjetovališta te osigurale besplatnu pravnu i psihološku pomoć za žrtve. Organizacije su inicirale osnivanja Nacionalnog pozivnog centra za svjedoke i žrtve kaznenih djela te donošenje zakona i promjena kao što je uvođenje prava sudjelovanja osobe od povjerenja u procesnim radnjama u kaznenom postupku. Organizacije civilnog društva su pokretači senzibilizacije i osvještavanja javnosti o problemu nasilja putem provođenja javnih kampanja u Hrvatskoj (Mamula i sur., 2016).

Također, bili su pokretači informiranja i edukacija javnosti, žrtava, kao i predstavnic/ka institucija o problemu. Nezamjenjiva uloga OCD-a uključuje i razvoj i jačanje međusektorske suradnje, temeljene na inicijativi i organiziranju prvih zajedničkih sastanaka i konferencija od strane OCD-a (npr. Mreža vladinih institucija i nevladinih organizacija protiv seksualnog nasilja, 1998.) (Mamula i sur., 2016).

S obzirom na nejednaku zastupljenost odjela i mješovitog modela u županijama dolazi do različitih uvjeta rada i poteškoća u harmonizaciji rada (Bezić i Šprem, 2020). Mnoga nedavna istraživanja ukazuju na probleme sustava podrške žrtvama u Hrvatskoj kada govorimo o regionalnoj pokrivenosti, posebno u ruralnim područjima u kojima je i manjak nevladinih organizacija. Zato se naglašava važnost uspostavljanja preostalih osam odjela koji bi pokrili ostatak Hrvatske i ravnomjerno rasporedili posao kako bi rasteretili organizacije koje pokrivaju više županija (Bezić i Šprem, 2020).

„Pitanje zaštite i pomoći žrtvama kaznenih djela je područje koje se može definirati kao javna politika“ Young i Quinn (2002). Javne politike su sve ono što je Vlada odlučila učiniti ili je propustila učiniti, kao i svrsishodni tijek djelovanja što ga poduzima jedan dionik ili skup dionika, a kojim se rješava neki problem ili značajno pitanje (Dye, 1992; prema Anderson, 2003). Dakle pitanje zaštite i pomoći žrtvama kaznenih djela svrstavamo u područje javnih politika jer se u tom području prepoznaju glavni elementi i karakteristike koje ga čine javnom politikom:

-djelovanje zasnovano na ovlastima Vlade, a donošenje zakona i stvaranje institucionalnih pretpostavki za pružanje zaštite i pomoći jest ovlast Vlade

-odgovor na stvarne potrebe ili probleme, a u ovom slučaju su to potrebe žrtava kaznenih djela

-usmjerenost na ciljeve, a u ovom slučaju cilj je podići razinu kvalitete odnosa prema žrtvama kaznenih djela i razinu njihova zadovoljstva

-odlučka da se nešto učini ili ne učini, jer naznačena politika može krenuti u smjeru rješavanja problema, aktivnosti koje poduzima jedan ili više dionika (Vlada, ministarstva, nevladine udruge i dr.)

-obrazložena aktivnost

-zasnovanost na već donesenim odlukama, jer se javne politike sastoje od odluka koje su već donesene, a ne od namjera i obećanja (Young i Quinn 2002; Balgač i Borovec, 2010)

Koristeći se policy rječnikom u politici prema žrtvama kaznenih djela bez obzira na aktualna zakonska rješenja još uvijek postoje brojni policy resursi koji se moraju aktivirati ukoliko želimo da zaštita žrtava kaznenih djela bude uistinu djelotvorna (Balgač i Borovec, 2010).

6.1. Organizacije civilnog društva u pružanju podrške i pomoći žrtvama i svjedocima kaznenih djela

Kako navode Getoš Kalac, Roksandić Vidlička i Burić (2020) prema izvještajima Ministarstva pravosuđa postoji 382 organizacije (vladinih i nevladinih) odnosno programa podrške žrtvama koji obuhvaćaju širok spektar kategorija žrtava. Za Hrvatsku je karakteristična centralizacija jer se većina sjedišta bitnih organizacija nalazi u Zagrebu (Getoš Kalac, Roksandić Vidlička i Burić, 2020).

Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedok/inje kaznenih djela je mreža od 11 organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela (i prekršajnih djela nasilja u obitelji) na području 13 županija u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i

svjedocima (Drožđan-Kranjčec, 2019). Neke od usluga koje pružaju su:

- emocionalne i praktične podrške, tehničkih i praktičnih informacija i informacija o pravima

- psihološko i pravno savjetovanje

- podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela koje nisu prijavili/e kazneno djelo te pružanje podrške nakon završetka sudskog postupka ako je kazneno djelo prijavljeno

- podrška žrtvama i svjedocima/kinjama pratnjom na sud

- podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela pratnjom na policiju, državno odvjetništvo i/ili u centre za socijalnu skrb (Drožđan-Kranjčec, 2019).

Usluge za žrtve i svjedoke/inje kaznenih djela su dostupne neovisno o tome jesu li prijavili/e kazneno ili prekršajno djelo te su dostupne i određeni vremenski period nakon završetka sudskog postupka (Drožđan-Kranjčec, 2019). Dakle možemo zaključiti kako organizacije pružaju širi opseg pomoći (stručnu psihološku i pravnu) i podrške za razliku od Odjela u županijama koji pružaju isključivo emotivnu i praktičnu podršku (Bezić i Šprem, 2020).

Uz već ranije spomenute Odjele za podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela koji se nalaze na Županijskim sudovima ipak su organizacije civilnog društva imale značajnu i aktivnu ulogu u razvoju sustava podrške. Organizacije civilnog društva svoj rad započinju još tijekom Domovinskog rata pa i nakon njega i zato možemo reći kako su upravo one imale glavnu ulogu u samom organiziranju i razvoju sustava pomoći i podrške žrtvama. S obzirom na dugu tradiciju rada sa žrtvama pojedine organizacije „raspolazu ekspertizom, uvidom u problematiku na lokalnoj i međunarodnoj razini, te su razradile metodologiju rada“ (Burić i Lučić, 2017). Navedene organizacije civilnog društva rade s osjetljivim kategorijama žrtava poput „žrtvama rata, seksualnog i obiteljskog nasilja, žrtvama trgovanja ljudima, kao i djecom žrtvama, te organiziranjem i vođenjem skloništa za žrtve nasilja u obitelji, prije svega za žene i njihovu djecu“ (Burić i Lučić, 2017). Uz brojne besplatne telefonske

linije, žrtvama se pomoć osigurava i telefonskim putem, elektroničkom poštom, a informacije o detaljima korištenja, prava i procedura nalaze se na internetskim stranicama organizacija civilnog društva “ (Burić i Lučić, 2017).

Osim pružanja direktne pomoći i podrške, organizacije civilnog društva veliki doprinos daju i na području unaprjeđenja zakonodavstva, razvoja javnih politika i javnog osvještavanja o problematici žrtava. Organizacije civilnog društva financijska sredstva za svoj rad osiguravaju kroz projektne aktivnosti koje se financiraju sredstvima Europske unije, različitih fondacija, zaklada, lokalne zajednice te sredstvima koja osigurava država (Burić i Lučić, 2017).

Kada govorimo o populaciji žrtava s kojima rade organizacije civilnog društva to bi definitivno bile žene. U postotcima to izgleda ovako : žene (95,6%), djevojčice i/ili djevojke do 18 godina (27,3%), dječaci i mladići do 18 godina (21,7%), dok su kao žrtve daleko rjeđe zastupljeni muškarci (4,4%), transrodne/ transspolne osobe (4,4%) i počinitelji nasilja s kojima većina organizacija uopće niti ne radi (Mamula i sur., 2016). S obzirom na prethodne podatke možemo reći kako se većina organizacija civilnog društva bavi ženama stoga će i naša analiza biti orijentirana na organizacija civilnog društva koje pružaju pomoć i podršku ženama.

Jedan od glavnih problema vezan uz pružanje specijalizirane pomoći žrtvama koju pružaju organizacije civilnog društva često je „umanjivanje njihove stručnosti, neprepoznavanje i minimaliziranje vrijednosti njihova rada“ (Mamula i sur., 2010). Razlog tog problema je „nedostatak pouzdanih informacija o broju takvih specijaliziranih servisa, o područjima i oblicima rada, kapacitetima i stručnosti“ (Mamula i sur., 2010). Određeni su standardi u radu s žrtvama kao što su povjerljivost, socijalnu sigurnost i osnaživanje žrtava. Usluge koje pružaju organizacije civilnog društva trebale bi biti besplatne, dostupne 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu, tijekom cijele godine. Postoji zahtjev za holističkim pristupom s obzirom na kompleksnost potreba i postupanja prema žrtvama kaznenih djela ili seksualnih delikata. Organizacije civilnog društva dužne su redovito pratiti potrebe te sukladno time

prilagođavati svoje programe i usluge (Mamula i sur., 2010). U tablici 6.1. navedena je preporuka Vijeća Europe o potrebnom omjeru servisa i usluga na jednu obitelj odnosno određeni broj žena. Centralizacija skloništa na području grada Zagreba vidljiva je i u rasprostranjenosti skloništa koji broji četiri skloništa na području grada Zagreba. Bjelovarsko-bilogorska županija, Istarska županija, Međimurska, Osječko- baranjska, Sisačko-moslavačka, Šibensko-kninska, Varaždinska, Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravskoj, Koprivničko-križevačka i Zadarska županija broje po jedno sklonište. Primorsko- goranska županija ima dva skloništa za žrtve (<https://kakodalje.eu/adresar/kategorije/smjestaj/skloniste-za-zrtve-nasilja.html>). Dakle nedostaju skloništa u Dubrovačko-neretvanskoj iako je onda jedina otvorila privremeno sklonište. Nadalje također ne postoji sklonište za žrtve u Krapinsko-zagorskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj iako su se neke od županija prijavile na natječaj, birokracija i formalnosti usporavaju i onemogućuju ostvarenje otvaranja skloništa. Što se tiče SOS linija, postoji Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja 116 006, koji je posljedica sporazuma između Udruge za podršku žrtvama i svjedocima i Ministarstva pravosuđa i uprave. Postoji još mnogo SOS linija, ali njihovo radno vrijeme većinom nije od 0-24 te stoga tu može postojati jedna od prepreka (<https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24955&url=print>).

Tablica 6.1.

Preporuka Vijeća Europe o rasprostranjenosti servisa i njihovih usluga

Vrsta usluge / servisa	Potreban broj servisa
Sklonište	- mjesto za jednu obitelj na 10 000 stanovnika - jedno sklonište u svakoj regiji - mogućnost prihvata žena iz posebnih skupina
SOS linije	- jedna linija koja pokriva sve oblike nasilja protiv žena - ili jedna linija za obiteljsko i jedna za seksualno nasilje
Centar za žrtve seksualnog nasilja	- jedan na 200 000 žena - barem jedan u svakoj regiji
Pravno savjetovanje i zagovaranje	- jedan na 50 000 žena
Dugoročno savjetovanje	- jedan na 50 000 žena - jedan u gradu svake regije

Izvor: Mamula i sur., 2010.

Osobe koje rade sa žrtvama moraju proći specijaliziranu edukaciju kako bi bile upoznate sa svim aspektima potreba i izazova (Mamula i sur., 2010). Nailazimo na problem kada govorimo o strukturi, odnosno stručnom profilu zaposlenih u Odjelima i organizacijama. Od ukupno četrdeset osam zaposlenih, pet je socijalnih radnika, od kojih su dva zaposlena na Odjelu Županijskog suda u Zagrebu, te ostalih tri, svatko zaposlen u drugoj organizaciji (Bezić i Šprem, 2020). Autorice ovog istraživanja navode kako su iznenađene na tako malu zatupljenost socijalnih radnika na području rada s žrtvama koje je vrlo osjetljivo. „Socijalni je rad struka koja se temelji na empatiji i emotivnoj podršci više nego ijedna druga. Nažalost, struktura zaposlenih pokazuje da se u tom segmentu nije stavio poseban naglasak na te vještine, (Bezić i Šprem, 2020). Rezultati istraživanja Bezić i Šprem (2020) ukazuju na nejednaki omjer socijalnih radnika i ostalih struka u radu Odjela i organizacija. Od ukupno četrdeset i osam zaposlenih koje pružaju pomoći i podršku žrtvama, ukupno je

pet socijalnih radnika, a petnaest pravnika i sedam psihologa. Bez obzira na obvezu informiranja žrtve o pravima, tijeku postupka i drugim koracima u procesnom postupanju, odjeli također pružaju i emocionalnu podršku, prije, tijekom i nakon sudskog postupka. Smatra se da pravnicima ipak nedostaje znanja i vještina u tome području kako bi adekvatno odgovoriti na potrebe žrtava (Bezić i Šprem, 2020).

Organizacije trebaju biti održive, dugoročne, autonomne i neprofitne te razvijati odnose i suradnju s drugim pružateljima podrške i pomoći žrtvama. Također je potrebno prilikom prikupljanja i obrade podataka voditi računa o privatnosti i povjerljivosti istih, a što se tiče financiranja potporu organizacijama pružaju nacionalne i lokane uprave (Mamula i sur., 2010). U jednom od istraživanja ispitanici kao glavni problem u radu organizacija civilnog društva sa žrtvama navode upravo, nedostatna financijska podrška i financijska nestabilnost, što posljedično negativno utječe na kontinuitet, ali i kvalitetu rada organizacija (Mamula i sur., 2016). Istraživanja su pokazala kako zaposlenici organizacija civilnog sektora i onih zaposleni u državnim tijelima i institucijama imaju različita viđenja problema njihovih radnih mjesta. Civilni sektor kao problem vidi lošu međusektorsku suradnju i negativno viđenje njih kao institucije, a državna tijela kao problem navode nisku razinu suradnje organizacija civilnog društva s njima (Mamula i sur., 2016).

Ovaj nalaz pokazuje kako i jednoj i drugoj strani nedostaje više razumijevanja i priznavanja važnosti i uloge u radu na problemu (iako se to prije svega odnosi na nepriznavanje rada OCD-a) te kako je nužno raditi na unaprjeđenju suradnje i umrežavanju svih ključnih aktera u pružanju što kvalitetnije pomoći i podrške ženama žrtvama i suzbijanju nasilja nad ženama općenito (Mamula i sur., 2016).

6.2. Besplatna pravna pomoć žrtvama kaznenih djela

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći unaprijedio je sustav podrške i pomoći žrtvama kaznenog djela (Balgáč i Borovec, 2010). Prije Zakon o besplatnoj

pravnoj pomoći bio je uređeno samo u jednom segmentu Zakonom o odvjetništvu (NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09) čime su bili isključeni apatridi i stranci. Ranije spomenuta kritika hrvatskom zakonodavcu na usko određenje pravne pomoći unatoč određenju iz Direktive kako bi besplatna pomoć bila omogućena jednako svim kategorijama žrtava te Upute o tumačenju pravne pomoći kao ekstenzivne, odnosno bilo koje vrste pomoći koja je u tome trenutku potreba žrtvi, uključujući pravno savjetovanje i pravno zastupanje (Bezić i Šprem, 2020). Kao što je ranije navedeno u radu, pravo na besplatnu pravnu pomoć odnosno, savjetnika na teret državnog proračuna prije davanja iskaza i pri podnošenju imovinskopravnih zahtjeva imaju žrtve kaznenih djela za koje je predviđena kazna zatvora od pet ili više godina. Također još jedna od okolnosti zbog koje se priznaje besplatna pravna pomoć su teže psihofizičke oštećenja ili teže posljedice kaznenih djela (Balgač i Borovec, 2010). Također navodi se kako je Hrvatska odvjetnička komora dužna pružiti pravnu pomoć žrtvama Domovinskog rata te osobama koje su socijalno ugrožene, a u tim postupcima osobe se bore za svoja prava vezana za njihov položaj. Dakle s obzirom na prethodno navedene uske kategorije osoba koje imaju pravo na besplatnu pomoć, potrebno je proširiti obuhvat pružanja pravne pomoći svima pod jednakim uvjetima (Balgač i Borovec, 2010). Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći prema članku 7. pruža pomoć svim hrvatskim državljanima, strancima na privremenom boravku/stalnom boravku, strancima pod suspidijarnom/privremenom zaštitom, jer ne mogu snositi troškove pravne pomoći bez opasnosti od egzistencijalne ugroženosti (Balgač i Borovec, 2010). Također pripada i tražiteljima azila ako im takva vrsta pomoći nije osigurana prema posebnom zakonu (Balgač i Borovec, 2010). Zakonom o Besplatnoj pravnoj pomoći osigurava se kvalitetna priprema postupka i stručno zastupanje stranaka i pravodobno informiranje i pružanje pravnih savjeta građanima prije početka postupka te pruža primarnu i sekundarnu pravnu pomoć (Balgač i Borovec, 2010). Primarna pravna pomoć obuhvaća pravni savjet, opću pravnu informaciju, zastupanje pred Europskim sudom za ljudska prava i međunarodnim organizacijama te zastupanje u pravnim stvarima i mirnom izvensudskom rješavanju sporova (Balgač i Borovec, 2010). Sekundarna

pomoć obuhvaća zastupanje pred sudom i sastavljanje pismena u sudskim postupcima. Zaključno je potrebno reći kako je besplatna pravna pomoć samo jedna od vrsta pomoći žrtvama kaznenih djela na koju ostvaruju pravo. Potrebno je uspostaviti holistički i pristupačniji sustav podrške i potpore žrtvama koji će adekvatnije odgovoriti na potrebe žrtava što upravo upućuje na međusektorsku suradnju s civilnim društvom i nevladinim udrugama za ostvarenje takvog funkcionalnog sustava podrške žrtvama.

6.3. Kako Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima zadovoljavaju njihove potrebe

Rad Odjela za podršku žrtvama i svjedocima je pod neposrednim nadzorom predsjednika suda ili neke druge osobe koju on ovlasti, uz rad volontera koji prolaze selekcijsko-edukacijski proces i započinju rad potpisivanjem ugovora o volontiranju sa županijskim sudom (volonterski rad je pod supervizijom Ministarstva pravosuđa). Prilikom ispitivanja djeteta kao žrtve kaznenog djela od strane suda, primjenjuju se posebna pravila, kao što je osiguravanje prisutnosti stručnog suradnika izvanpravne struke (socijalni pedagog, defektolog, psiholog) prilikom ispitivanja i pružanje podrške djetetu (Burić i Lučić, 2017). U ovom kontekstu podrška podrazumijeva razgovor s djetetom, roditeljima ili zakonskim zastupnicima, nekoliko dana prije ispitivanja u kojem će ih informirati o načinu ostvarivanja zakonom zajamčenih prava (Burić i Lučić, 2017). Kada je u pitanju ispitivanje djece, ono se provodi u pravilu jednom, iznimno više puta i to u posebnim prostorijama koje imaju audio-vizualnu opremu. Tijekom ispitivanja koje se snima, dijete komunicira sa stručnim suradnikom, snimka ispitivanja postaje dio sudskog spisa (Burić i Lučić, 2017).

Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima pružaju različite vrste pomoći i podrške:

- pružanje emocionalne podrške

- pružanje općih informacija o pravima žrtava i svjedoka te općih procesnih informacija o prethodnom, kaznenom i prekršajnom postupku, u skladu s odredbama posebnih propisa
- pružanje tehničkih i praktičnih informacija te pomoć u snalaženju u zgradi suda
- upućivanje na specijalizirane institucije ovisno o potrebama žrtava, svjedoka i osoba u njihovoj pratnji (članova obitelji, skrbnika)
- posredovanje u kontaktu sa službenicima suda
- pomoć u organizaciji dolaska na sud žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina
- na zahtjev tijela koja provode pojedinačnu procjenu žrtve dostavljanje potrebnih podataka kao i preporuka tijelima koja provode pojedinačnu procjenu žrtve prema pravilniku kojim se uređuje način provedbe pojedinačne procjene žrtve (Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima, 2019)

Važno je naglasiti kako Odjel ne daje pravne savjete, ne provodi psihološko savjetovanje, ne radi s maloljetnim osobama, ne razgovara sa svjedokom i žrtvom o sadržaju iskaza te čuva sve povjerljive informacije o svjedocima i žrtvama

(<https://sudovi.hr/hr/zszg/gradani/odjel-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima>)

6.4. Rezultati istraživanja o postojanju podrške žrtvama kaznenih djela u Hrvatskoj

Prepreka ka razvoju i oblikovanju politika na području pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela, nalazi se u nedostatku relevantnih statističkih podataka o radu i djelovanju odjela i organizacija te samih žrtava koje prođu kroz taj sustav (Getoš Kalac, Roksandić Vidlička i Burić, 2020). Kada bi se ti podatci sustavno prikupljali, homogenizirali i sistematizirali, doprinijeli bi spoznajama

na području viktimologije, boljoj suradnji, koordinaciji među odjelima i organizacijama te u konačnici i samoj kvaliteti rada (Bezić i Šprem, 2020). U prilog tome donosimo Graf 1. koji upravo govori o nedostatku javne baze statističkih podataka koja bi dovela do saznanja i spoznaja o žrtvama te bi posljedično unaprijedila sustav podrške. Čak i tamo gdje baze postoje, 75% ispitanika je navelo kako imaju statističku bazu podataka, u 90% slučajeva one nisu javne (Bezić i Šprem, 2020).

Graf 6.1.

Javna dostupnost prikupljenih statističkih pokazatelja o vlastitom radu

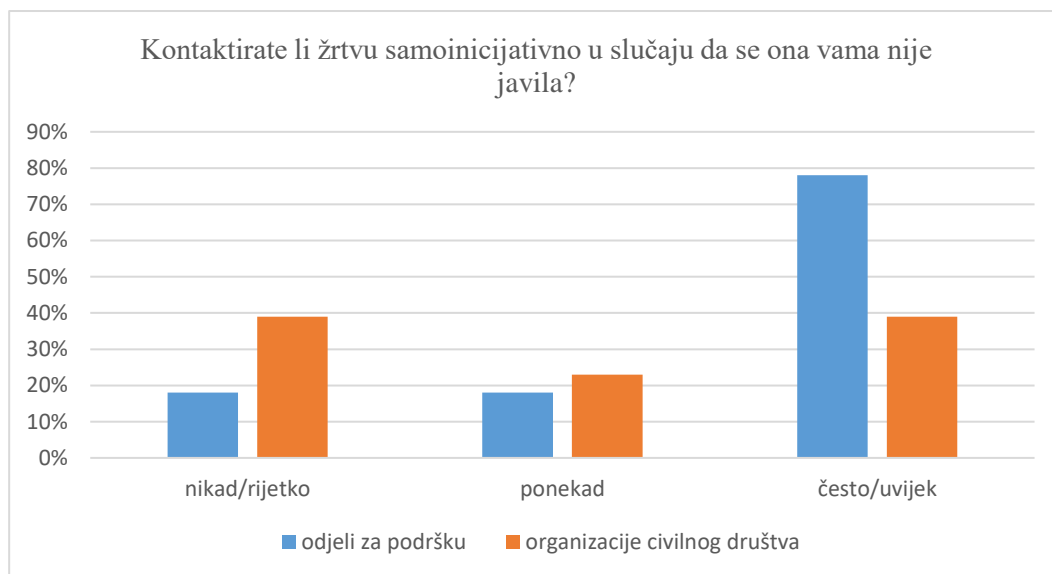


Izvor: Bezić i Šprem, 2020

Graf 6.2. nam pokazuje kako odjeli koji su dio Županijskih sudova češće kontaktiraju žrtve samoinicijativno nego organizacije jer odjeli imaju bliži kontakt sa sucima i sudskim predmetima (Bezić i Šprem, 2020).

Graf 6.2.

Samoinicijativno kontaktiranje žrtve



Izvor: Bezić i Šprem, 2020

Tablica 6.2.

Mišljenje svjedoka o tome koje bi usluge službe/organizacije za podršku žrtvama/svjedocima trebale pružiti

Drugo	0,80%
Briga o zdravlju	12,40%
Davanje skloništa	14%
Zastupanje pred sudom	19,40%
Davanje materijalne pomoći	20,20%
Pružanje zaštite	39,50%
Informiranje svjedoka/žrtava o njihovim pravima i službama koje im stoje na raspolaganju	49,60%
Davanje psihološke i emocionalne pomoći i podrške	68,20%
Davanje pravnih savjeta	71,30%

Izvor: Istraživanje UNDP-a, 2007

Iz tablice 6.2. možemo vidjeti kako najveća potreba žrtava postoji za pravnim savjetima 71,30% te za emocionalnom pomoći i podrškom, dakle možemo zaključiti da su upravo usluge i pomoć koju nude organizacije i odjeli zadovoljavaju potrebe žrtava kao što smo ranije naveli, što upravo obuhvaća

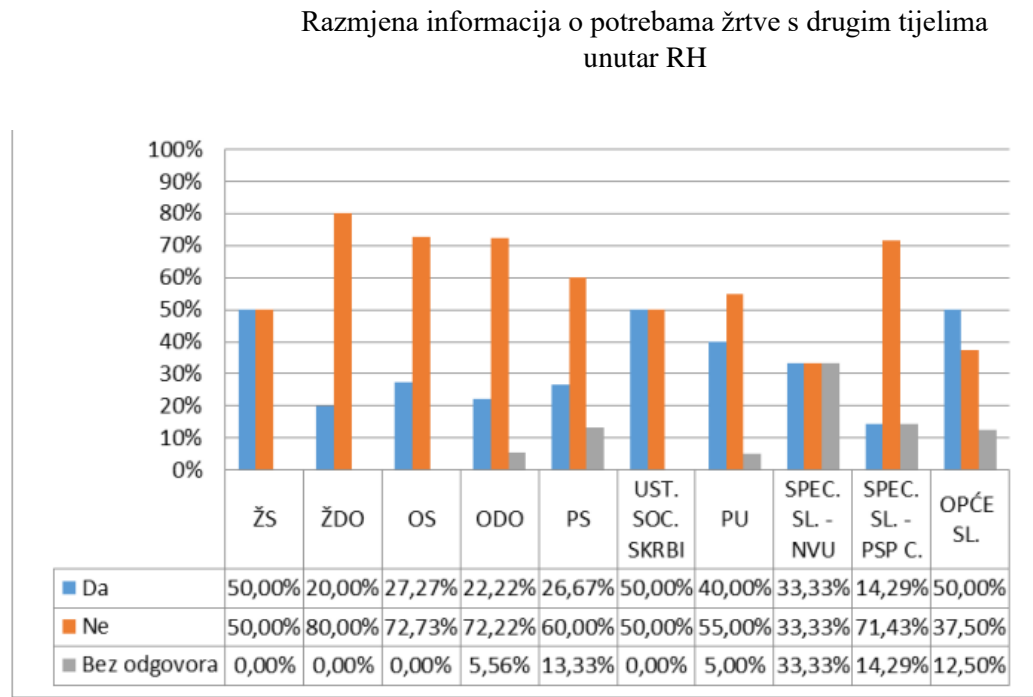
sveobuhvatni i individualizirani pristup koji će adekvatno odgovoriti na potrebe žrtava.

Prema Grafu 6.3. policija u jednakim omjerima surađuje sa svim tijelima, ali najviše sa državnim odvjetništvom i ustanovama socijalne skrbi, a najmanje s organizacijama civilnog društva dok ustanove socijalne skrbi razmjenjuju i informacije najviše s policijom i državnim odvjetništvom te drugim ustanovama socijalne skrbi (Burić i Lučić, 2017). Također možemo vidjeti vrlo malo suradnje između ustanova socijalne skrbi i organizacija civilnog društva. Državna odvjetništva najmanje surađuju s organizacijama civilnog društva, a najviše s policijom, sudovima i ustanovama socijalne skrbi (općenito imaju nisku suradnju s tijelima), najviše 22% (Burić i Lučić, 2017). Specijalističke službe informacije razmjenjuju podjednako sa svima, a najviše sa policijom i ustanovama socijalne skrbi (Burić i Lučić, 2017). Sudovi informacije uopće ne razmjenjuju s policijom i organizacijama civilnog društva, dok najviše informacija razmjenjuju s državnim odvjetništvom i općim službama za podršku. Opće službe najmanje komuniciraju i razmjenjuju informacije sa specijalističkim službama i ustanovama socijalne skrbi, a najviše razmjenjuju sa odjelima za podršku žrtvama i svjedocima na sudovima (Burić i Lučić, 2017).

Sukladno ranije navedenom problemu nedostatka suradnje među organizacijama i državnim tijelima, rezultati istraživanja pokazuju da postoji vrlo slaba, a među pojedinim tijelima i gotovo nikakva suradnja po pitanju potreba žrtava. Razlog tome navodi se nepostojanje odredbe u hrvatskom kaznenopravnom sustavu o takvom postupanju te da informacije i neformalnu procjenu žrtve rade po potrebi (Burić i Lučić, 2017).

Graf 6.3.

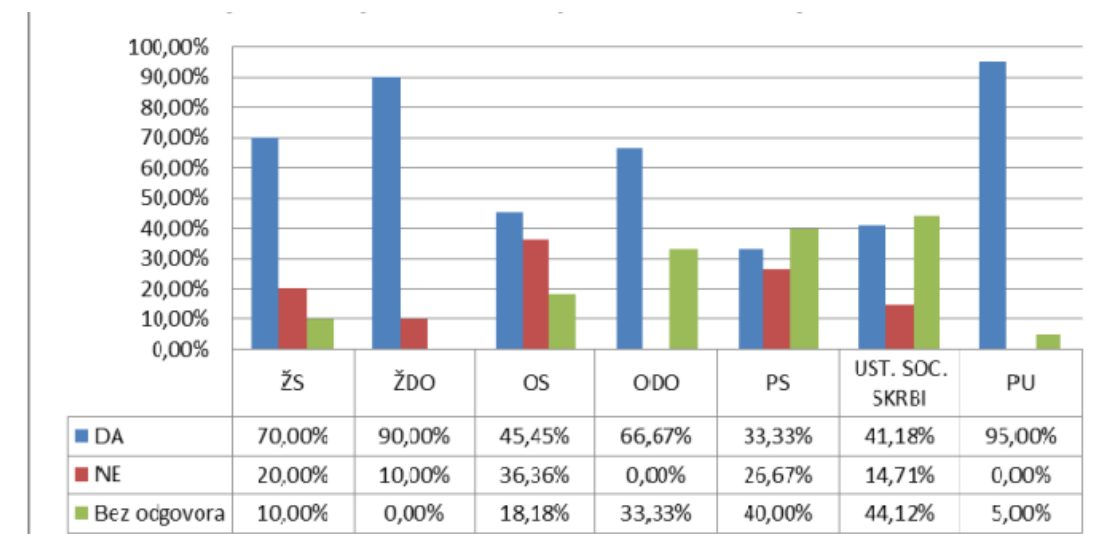
Razmjena informacija o potrebama žrtava s drugim tijelima unutar RH



Izvor: Burić i Lučić, 2017

Graf 6.4.

Upućivanje žrtve u organizacije civilnog društva

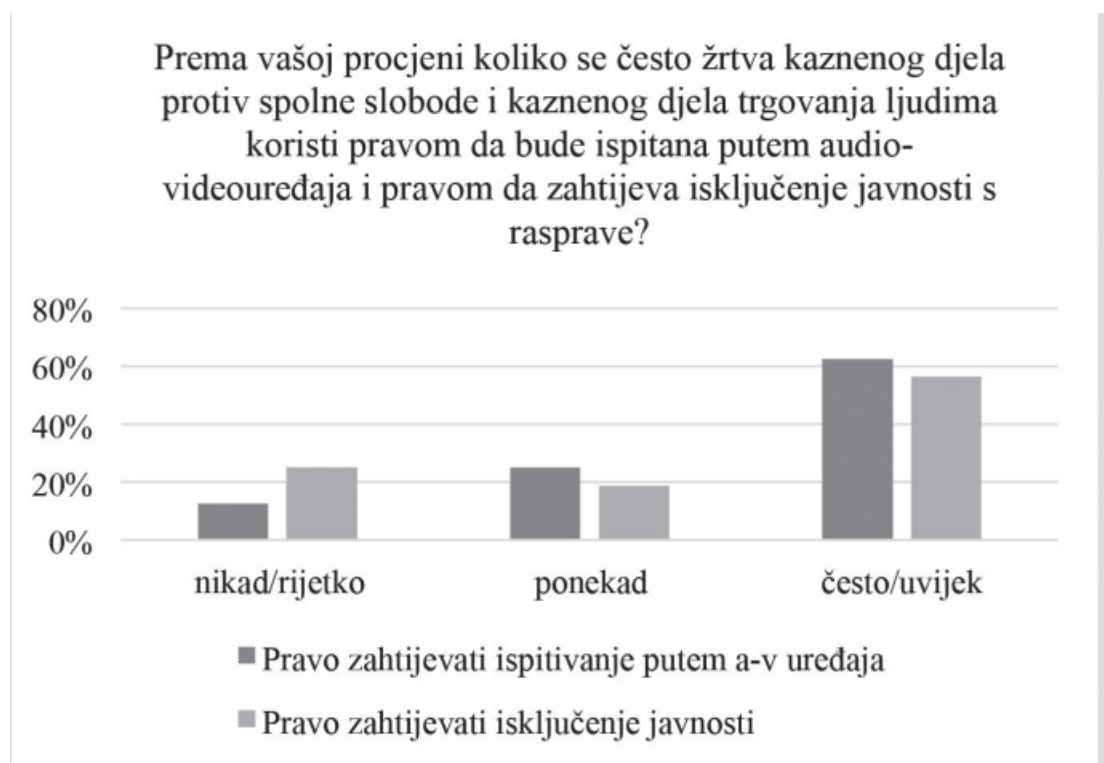


Izvor: Burić i Lučić, 2017

Iz Grafa 6.4. možemo vidjeti kako policijske uprave u 95% slučajeva daju informacije o organizacijama civilnog društva kao pružateljima podrške (95%). Nizak postotak upućivanja pravosudnih tijela (18%) i centara za socijalnu skrb (40%) na organizacije civilnog društva kao pružatelje podrške ukazuje na nepostojanje organizacija civilnog društva koje pružaju podršku žrtvama kaznenih djela u svim dijelovima RH ili pak neznanje o organizacijama koje u okviru svojih djelatnosti pružaju takve usluge (Burić i Lučić, 2017). Dakle kao glavna primjedba od strane pravosudnih tijela i ustanova socijalne skrbi nedovoljnu pokrivenost organizacijama civilnog društva koja će pružiti potrebnu podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela.

Graf 6.5.

Korištenje pravom zahtijevati ispitivanje putem audiovizualnog uređaja i isključenje javnosti s rasprave



Izvor: Bezić i Šprem, 2020

Kada je riječ o žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, one imaju pravo zahtijevati ispitivanje putem audio-video uređaja.

Valja napomenuti da za provedbu snimanja moraju biti osigurane posebne prostorije, a audio-vizualnim uređajima moraju upravljati isključivo stručne osobe. Premda rezultati pokazuju različita iskustva ispitanika, ipak je najviše njih odgovorilo da takve žrtve često ili uvijek traže poseban način ispitivanja putem audio-vizualnog uređaja. Na području čitave Hrvatske postoji ukupno 110 prostorija prikladnih za provođenje audio-video snimanja, koje su opremljene s ukupno 226 audio-video uređaja, no podataka o broju snimanja nema

(https://www.kucaljudskihprava.hr/wpcontent/uploads/2019/07/KLJP_ProCam_HRV_web.pdf.)

7. Zaključak

Žrtva odnosno svjedok je u početku bio izvor saznanja koji je bio dužan surađivati s državnim organima, dakle položaj žrtve bio je marginaliziran dok je počinitelj imao centralnu ulogu. Kaznenopravni sustavi su se fokusirali na počinitelja i izricanje sankcije, svrha je bila utvrditi je li okrivljenik počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. Položaj žrtve u hrvatskom zakonodavstvu tradicionalno je puno povoljniji u usporedbi s ostalim poredbenopravnim zakonodavstvima jer je svakom izmjenom zakona došlo do proširenja i poboljšavanja prava žrtve. Posljednjih trideset godina, stavlja se veći naglasak na razvoju i senzibilizacija položaja i prava žrtve kako na međunarodnoj tako i nacionalnoj razini (hrvatsko zakonodavstvo). Upravo o tome govori uvođenje pojma žrtve kao posebni procesnopravni subjekt u kaznenoproceni sustav odredbama ZKP/08 te se uz to hrvatski pravni sustav prilagođava zahtjevima međunarodnog europskog prava. Zakon o kaznenom postupku (2008) uz novinu posebnih procesnih i izvanprocesnih prava koja štite žrtvu od sekundarne viktimizacije, zadržava sudjelovanje žrtve kao

oštećenika u kaznenom postupku. Kada govorimo o dokumentima EU, jedan od najznačajnijih koji je doveo do vidljivih rezultata i promjena u kaznenom postupku u odnosu na žrtve je Okvirna odluka Vijeća 2001/220/PUP. Bez obzira na njenu veliku ulogu, pokazalo se kako harmonizacija zaštite žrtava nije dobro provedena zbog razlika u zakonodavstvima država članica te je Okvirna odluka Vijeća zamijenjena Direktivom koja ima izravniji učinak. Dakle nastojalo se urediti situaciju u kojima državljanin države članice EU-a postane žrtvom kaznenog djela u drugoj državi članici kako bi se zaštitila i ostvarila njegova prava. Jedino standardizacijom (harmonizacijom) nacionalnih prava žrtava možemo osigurati jednakost u položaju žrtava kaznenih djela na cijelom teritoriju EU-a. Dokument Europske Komisije, Nova strategija prava žrtava 2020.-2025., ima za cilj osnažiti žrtve zločina i potaknuti zajednički rad za prava žrtava. U tu svrhu navodi radnje koje treba poduzeti na razini EU-a, nacionalnoj razini i razini civilnog društva tijekom sljedećih pet godina. Strategija EU-a o pravima žrtava temelji se na dvosmjernom pristupu, kao što smo ranije spomenuli, osnaživanje žrtava zločina i zajednički rad za poboljšanje prava žrtava. Međunarodne organizacije su stvorile modele kojima uređuju kaznenopostupovne odnose i kriterije pravila kojima se uređuju nacionalni sustavi kaznenih postupaka u području zaštite ljudskih prava i sloboda.

Uviđa se problem besplatne pravna pomoć ograničene samo na žrtve kaznenih djela za koje je predviđena kazna zatvora od pet ili više godina. Usluge pružanja pomoći i podrške žrtvama u okviru kaznenog postupka u većini europskih zemalja preuzele su nevladine udruge. Organizacije civilnog društva otvorile su prva autonomna skloništa, savjetovališta te osigurale besplatnu pravnu i psihološku pomoć za žrtve. Organizacije su inicirale osnivanja Nacionalnog pozivnog centra za svjedoke i žrtve kaznenih djela te donošenje zakona i promjena kao što je uvođenje prava sudjelovanja osobe od povjerenja u procesnim radnjama u kaznenom postupku. Organizacije civilnog društva su pokretači senzibilizacije i osvještavanja javnosti o problemu nasilja putem provođenja javnih kampanja u Hrvatskoj. Pokretači su informiranja i edukacija javnosti, žrtava, kao i predstavnica/ka institucija o problemu, unaprjeđenja

zakonodavstva, razvoja javnih politika i javnog osvještavanja o problematici žrtava. Nezamjenjiva uloga OCD-a uključuje i razvoj i jačanje međusektorske suradnje, temeljene na inicijativi i organiziranju prvih zajedničkih sastanaka i konferencija od strane OCD-a. Dakle možemo zaključiti kako organizacije pružaju širi opseg pomoći (stručnu psihološku i pravnu) neovisno o tome jesu li prijavili kazneno djelo ili prekršaj te su dostupne i nakon završetka sudskog postupka i podrške za razliku od Odjela u županijama koji pružaju isključivo emotivnu i praktičnu podršku.. S obzirom na dugu tradiciju rada sa žrtvama pojedine organizacije raspolažu ekspertizom, uvidom u problematiku na lokalnoj i međunarodnoj razini, te su razradile metodologiju rada.

Cilj Direktive kao najvažnijeg dokumenta koji uređuje sustav podrške žrtava, je osigurati da žrtve kaznenih djela dobiju odgovarajuće informacije, podršku i zaštitu te da im je omogućeno sudjelovanje u kaznenom postupku. Direktiva vrlo detaljno raščlanjuje opća i posebna prava žrtve te individualizirani pristup procjeni žrtve ovisno o kaznenom djelu. Implementacija Direktive u hrvatsko zakonodavstvo je uspješno provedena no ipak postoje neke prepreke u praksi.. Potreba uvođenja zaštite od sekundarne i ponovljene viktimizacije u Zakon o kaznenom postupku te raditi na odvojenim ulazima i čekaonicama za žrtve i počinitelje i organizirati dolazak na raspravu u različito vrijeme. Nedostatak teritorijalne pokrivenosti (posebno u ruralnim područjima) Odjelima za podršku žrtvama i svjedocima koji se nalaze na sedam od ukupno petnaest županijskih sudova. U ostalim područjima podršku žrtvama pružaju organizacije civilnog društva što ukazuje mješoviti institucionalni model podrške. Problem je centraliziranost organizacija civilnog društva jer se većina nalazi u Zagrebu. Također dolazi do umanjivanja stručnosti i vrijednosti rada OCD-a zbog nedostatka pouzdanih informacija o njihovom broju, područjima i oblicima rada te kapacitetima i stručnosti. Još jedna prepreka razvoju i oblikovanju politika na području pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela, nalazi se u nedostatku relevantnih statističkih podataka o radu i djelovanju odjela i organizacija te samih žrtava koje prođu kroz taj sustav. Također postoji nedostatak međusektorske suradnje između Odjela i organizacija civilnog društva jer dolazi do različitih uvjeta rada i poteškoća u harmonizaciji rada.

Svakako govorimo o nedostatku zastupljenosti stručnog kadra, općenito manjak zaposlenih u Odjelima(samo po dvoje), konkretnije socijalnih radnika u OCD-u i Odjelima. Postojanje problema financijske održivosti u radu organizacija civilnog društva sa žrtvama što posljedično negativno utječe na kontinuitet, ali i kvalitetu rada organizacija. Uklapanjem spolnog odnošaja bez pristanka u kazneno djelo silovanja nije se riješio problem pogrešnih kvalifikacija koji je uočen u praksi niti je došlo do strožeg kažnjavanja jer za temeljni oblik silovanja i dalje postoji uvjetna osuda. Radije se treba ići u smjeru educiranja državnih odvjetnika i osigurati kontrolu uspješnosti kvalitete riješenih predmeta. Također utvrđeno je kako žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode vrlo često koriste mogućnost ispitivanje putem audiovizualnog uređaja i isključenje javnosti s rasprave. Dakle možemo reći kako postoji dobar normativni temelj za zaštitu prava žrtava, ali postoje nedostatci provođenja istih u praksi. Kao prijedlog ka razvoju sustava podrške i poboljšanju postojećih sustava, navodimo potrebu istraživanja i prikupljanje podataka iz područja rada s žrtvama u praksi. Većina postojećih istraživanja je usmjerena ka ostvarivanju prava okrivljenika.

Popis grafova:

Graf 6.1. *Javna dostupnost prikupljenih statističkih pokazatelja o vlastitom radu* (str. 33)

Graf 6.2. *Samoinicijativno kontaktiranje žrtve* (str. 35)

Graf 6.3. *Razmjena informacija o potrebama žrtava s drugim tijelima unutar RH* (str. 37)

Graf 6.4. *Upućivanje žrtve u organizacije civilnog društva* (str. 37)

Graf 6.5. *Korištenje pravom zahtijevati ispitivanje putem audiovizualnog uređaja i isključenje javnosti s rasprave* (str. 38)

Popis tablica:

Tablica 6.1. *Preporuka Vijeća Europe o rasprostranjenosti servisa i njihovih usluga* (str. 29)

Tablica 6.2. *Mišljenje svjedoka o tome koje bi usluge službe/organizacije za podršku žrtvama/svjedocima trebale pružiti* (str. 35)

8. Literatura

1. Anderson, J. E. (2003). *Public policymaking: An introduction*. Boston: Houghton Mifflin Company, pp. 1 – 34.
2. Balgač, I. i Borovec, K. (2010). Besplatna pravna pomoć žrtvama kaznenih djela- činimo li dovoljno? Policy analiza. *Police and Security*, 19 (4).
3. Bednarova, J. (2011). The heart of the criminal justice system: a critical analysis of the position of the victim. *Internet Journal of Criminology*, 1–46. Preuzeto s: https://docs.wixstatic.com/ugd/b93dd4_eba8d7a6bf18451887d33bb82849bfa0.pdf. (20. 7. 2022).
4. Bezić R. i Šprem, P. (2020). Zaštita žrtava u kaznenom postupku - praktična implementacija Direktive 2012/29/eu. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 27 (2) ; 603-636.
5. Borovec, K. i Burazer, M. (2007). *Zaštita žrtava kaznenih djela*. Policija i sigurnost, 16(1-2), 67-89.
6. Burić, Z. (2011). Položaj žrtve u hrvatskom i makedonskom kaznenom procesnom pravu kroz prizmu Okvirne odluke o položaju žrtava u kaznenom postupku. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 61, pp. 491–517.
7. Burić, Z. (2015). Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), str. 383-410.
8. Burić, Z. i Lučić, B. (2017). Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenih djela u RH, Izvještaj za projekt: Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela: http://www.zupsudvu.hr/radovi/pravni_i_institucionalni_aspekti_polozaja_zrtve_kaznenih_djela_u_RH.pdf (pristupljeno dana 20. srpnja 2022).
9. Procesna prava — audio-video snimanje ispitivanja u Europskoj uniji (ProCam). Posjećeno: na mrežnoj stranici: 13.9.2020.

https://www.kucaljudskihprava.hr/wpcontent/uploads/2019/07/KLJP_ProCam_HRV_web.pdf

10. De Valve, E.Q. (2005). A qualitative exploration of the effects of crime victimisation for victims of personal crime. *Applied Psychology and Criminal Justice*, 1 (2), 71–89.
11. Direktiva 2012/29/Eu Europskog parlamenta I Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP.
12. Drožđan-Kranjčec, A. (2019). Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke/inje kaznenih djela. Zagreb: Ženska soba.
13. Getoš Kalac, A.-M., Roksandić Vidlička, S. i Burić, Z. (2020). *Victimology, Victimisation (Typology) & Victim Protection*, u: *Mapping the Victimological Landscape of the Balkans: A Regional Study on Victimology and Victim Protection with a Critical Analysis of Current Victim Policies* / Meško, Gorazd; Sárík, Eszter; Getoš Kalac, Anna-Maria (ur.), Duncker & Humblot.
14. Goldner Lang, I. (2014). Europsko pravo kao okvir pravosudne suradnje u kaznenim stvarima. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21(2).
15. Hamer Vidmar, N. i Bajto, M. (2018). Potrebe žrtava i zadovoljstvo pruženom podrškom od strane odjela za podršku žrtvama i svjedocima, *Kriminologija i socijalna integracija*, 26(1), str. 43-60.
16. Ivičević Karas, E., Burić, Z., Filipović, H. (2019). Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela. *Police and Security*, 28 (4), 468-489.
17. Sklonište za žrtve nasilja. Posjećeno: na mrežnoj stranici: 13.9.2022. <https://kakodalje.eu/adresar/kategorije/smjestaj/skloniste-za-zrtve-nasilja.html>
18. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 84/21.
19. Letschert, R. i Rijken, C. (2013). Rights of Victims of Crime: Tensions between an Integrated Approach and a Limited Legal Basis for Harmonisation Rianne. *New Journal of European Criminal Law*, 4 (3).

20. Mamula, M. i sur. (2010.) Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva. Zagreb: Ženska soba.
21. Mamula, M. i sur. (2011). Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010. Zagreb: Ženska soba.
22. Mamula, M. i sur. (2016). Organizacije civilnog društva kao ključni akteri u suzbijanju nasilja nad ženama u Hrvatskoj. Zagreb: Ženska soba.
23. Maršavelski, A. i Juras, D. (2019). Kritička analiza prijedloga pete novele Kaznenog zakona. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, 26 (2), 529-559.
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave. Korisni telefonski brojevi. Posjećeno: 13.9.2022. na mrežnoj stranici:
<https://mpu.gov.hr/print.aspx?id=24955&url=print>
25. Ministarstvo pravosuđa i uprave. Podrška žrtvama i svjedocima. Posjećeno: 13.9.2022. na mrežnoj stranici: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/6156>
26. Novokmet, A. (2014). Sudska kontrola nepokretanja kaznenog postupka – institucionalni i procesni aspekti. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21(2), str. 645-678.
27. Novokmet, A. (2016). The Right of a Victim to a Review of a Decision Not to Prosecute as Set Out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition in Germany, Italy, France and Croatia, *Utrecht Law Review*, 12 (1), str. 106.
28. O'Hara, E. (2005). Victim Participation in the Criminal Process. *Journal of Law and Policy*, 13 (1).
29. Pavišić, B. (2008). Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15(2), 2008.
30. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima, *Narodne novine*, 82/19.
31. Radačić, I. (2014). Seksualno nasilje: Mitovi stereotipi i pravni sustav. Zagreb: TIM Press.

32. Roksandić, S. (2021). Šesta novela Kaznenog zakona – uvođenje virtualnih valuta i “osvetničke pornografije” te dodatna zaštita odnosa povjerenja i ranjivih osoba. *Croatian Annual of Criminal Sciences and Practice*, 28 (2). 437-472.
33. Šeparović, Z. (1998): Viktimologija: studije o žrtvama. Zagreb : Informator.
34. Tomašević, G. i Pajčić, M. (2008): Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*15, pp. 817–857.
35. Turković, K., Ajduković, D., Mrčela, M. i Krešić, M. (2007). Pregled rezultata istraživanja o podršci žrtvama i svjedocima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj (UNDP, 2007.). U: Kuzmić, M. (ur.), *Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva*, (str. 190-195). Zagreb: Inženjerski biro.
36. Volenik, A. (2015). Pomoć žrtvama seksualnoga nasilja — pastoralno–psihološki vidici i smjernice. *Obnovljeni Život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 70 (3).
37. Zakon o Kaznenom postupku. *Narodne novine*, 80/22.
38. Županijski sud u Zagrebu. Posjećeno: 13.9.2022. na mrežnoj stranici: <https://sudovi.hr/hr/zszg/gradani/odjel-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima>
39. Young, E. i Quinn, L. (2002). *Pisanje djelotvornih prijedloga za javne politike, Vodič za policy savjetnike u zemljama Središnje i Istočne Europe*. Zagreb: DIM- Udruga za građansko obrazovanje i društveni razvoj.
40. Questions & Answers – Victims' Rights: New Strategy to empower victims Brussels, 24 June 2020.

